

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Gabrielės Biriukaitės,

V kurso, baudžiamosios justicijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkimą

**Criminal Liability for Sexual Molestation of a Person under the Age of
Sixteen Years**

Vadovas: lekt. Marius Aidukas

Recenzentas: partnerystės doc. Artūras Pažarskis

Vilnius, 2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe yra analizuojama jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo nusikalstamos veikos sudėtis, įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 153 str. Remiantis baudžiamosios teisės mokslu, teismų praktika, yra siekiama išskirti esminius aptariamoms nusikalstamos veikos objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius, padedančius atriboti šią veiką nuo panašių seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų, nukreiptų prieš jaunesnius nei 16 metų asmenis, o vadovaujantis nacionaline ir užsienio valstybių įstatymų leidyba, pateikti jos reglamentavimo tobulinimo galimybes.

Pagrindiniai žodžiai: tvirkinimas, seksualinis prievartavimas, seksualinis neliečiamumas, lytinės aistros tenkinimas.

This Master's Thesis provides detailed analysis of the criminal act of molestation of a person under the age of 16, established in Article 153 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. Based on criminal law science and case law, the aim is to distinguish *actus reus* and *mens rea* of molestation of a child to dissociate that from similar criminal acts of a sexual nature directed against person under the age of 16, and to present possibilities for improving its regulation, based on national and foreign legislation.

Keywords: sexual molestation, sexual assault, sexual integrity, satisfaction of sexual desires.

TURINYS

IŽANGA	2
1. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ JAUNESNIO NEGU 16 METŲ ASMENS TVIRKINIMĄ RAIDA LIETUVOJE IR REGLAMENTAVIMAS UŽSIENIO VALSTYBĖSE.....	6
1.1. Baudžiamosios atsakomybės už tvirkinimą atsiradimas ir raida Lietuvoje	6
1.2. Baudžiamoji atsakomybė už tvirkinimą pasirinktose užsienio valstybėse.....	12
2. JAUNESNIO NEGU 16 METŲ ASMENS TVIRKINIMO NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES ANALIZĖ.....	20
2.1. Objektas ir nukentėjęs asmuo.....	20
2.2. Veika	21
2.3. Kaltė	26
2.4. Subjektas	28
3. JAUNESNIO NEGU 16 METŲ ASMENS TVIRKINIMO ATSKYRIMAS NUO PANAŠIŲ SEKSUALINIO POBŪDŽIO NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ.....	31
4. JAUNESNIO NEGU 16 METŲ ASMENS TVIRKINIMO BAUDŽIAMUMAS.....	37
IŠVADOS	46
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	48
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Teisė į seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą yra viena iš pamatinių kiekvieno žmogaus teisių, nepaisant to, su nusikaltimais, pažeidžiančiais šią teisę, visuomenėje yra susiduriama gana dažnai, tačiau baudžiamasis įstatymas atskleidžia ne visus tokių nusikalstamų veikų sudėčių požymius, o teisinė praktika ne visada yra nuosekli. Nagrinėjama tema yra itin aktuali, kadangi ji yra susijusi su nepilnamečių asmenų seksualiniu neliečiamumu ir tinkama jų apsauga, o vaikų apsauga nuo neigiamo poveikio, kurį gali sukelti ir seksualinis smurtas, tvirkinamieji veiksmai, yra itin opi visuomenei tema. Apie tai galima spręsti iš šiems klausimams spręsti skiriamų politikų pasisakymų, televizijos laidų, straipsnių, kuriuose detalai nušviečiami įvykė ir tebevykstantys teismo procesai, pavyzdžiui, nepilnamečių seksualiniu prievartavimu ir tvirkinimu kaltinamo buvusio Seimo nario K. Bartoševičiaus byla (Biržietis, 2024a), R. Jakščio paauglių tvirkinimo byla (Biržietis, 2024b), taip pat A. Ulvido, kuris apsinuoginęs šokdavo paaugliams, teismo procesas (Girčė, 2024) ir pan. Pažymėtina, jog iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos valstybei kyla pareiga saugoti vaikystę (38 str. 2 d.), įstatymiškai ginti nepilnamečius vaikus (39 str. 3 d.), todėl itin svarbu imtis ne tik visų įmanomų priemonių, kurios padėtų užtikrinti normalią vaikų raidą, fizinę, psichologinę sveikatą, tačiau ir veiksmingą jų teisių ir teisėtų interesų gynimo ir apsaugos sistemą. Nors siekiant užkirsti kelią seksualinio pobūdžio nusikalstamoms veikoms, nukreiptoms prieš vaikus, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas buvo koreguotas ne vieną kartą, tačiau teisinio vertinimo problemų yra išlikę iki šiol. Atsižvelgiant į tai, kad atliekant tvirkinimo veiksmus, nukreiptus į jaunesnius negu 16 metų asmenis, yra pažeidžiamas vaikų saugumas nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio daryti žalą tokių asmenų normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi bei visuomenėje susiklosčiusiai seksualinių santykių sanklodai, yra itin reikšminga užtikrinti tinkamą apsaugą nuo seksualinės prievartos prieš vaikus ir jų seksualinio išnaudojimo. Nagrinėjama tema aktuali ir dėl to, kad tiek jaunesnio negu 16 metų asmens fizinis tvirkinimas nagrinėjamos temos kontekste, tiek lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu, kuris yra būdingas kitiems seksualiniams nusikaltimams, tam tikrais atvejais gali pasireikšti labai panašia forma, tačiau bausmių, skiriamų už minimus veiksmus, dydis kardinaliai skiriasi. Atsižvelgiant į tai, ypač reikšminga ne tik tinkamai kvalifikuoti nusikalstamas veikas, padarytas pažeidžiant jaunesnio negu 16 metų asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, tačiau ir skirti proporcingas bei individualizuotas bausmes kaltininkams. Taigi, esamos situacijos baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16

metų asmens tvirkinimą kontekste įvertinimas ir tam tikrų teisinių klausimų sprendimo būdų susistemimas yra itin aktualūs jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo baudžiamumo ypatumų bei jo tobulinimo galimybių įvertinimui, taip pat nuoseklios teismų praktikos formavimui.

Darbo tikslas. Remiantis baudžiamosios teisės mokslu, teismų praktika, nacionaline ir užsienio valstybių įstatymų leidyba, išanalizuoti baudžiamąją atsakomybę už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą ir pateikti jos reglamentavimo tobulinimo galimybes.

Darbo uždaviniai. Šio darbo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens raidą bei užsienio valstybių įstatymų leidybos patirtį, uždraudžiant tvirkinamuosius veiksmus;
2. Atskleisti jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo nusikalstamos veikos sudėties objektyviusius ir subjektyviusius požymius;
3. Išnagrinėti jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinamųjų veiksmų atskyrimą nuo kitų nusikalstamų veikų;
4. Įvertinti už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą skiriamas bausmes ir jų taikymo praktikoje problematiką.

Darbo objektas. Šio darbo objektą atskleidžia magistro darbo pavadinimas – tai baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą. Darbo objektas, be kita ko, apima užsienio valstybių (Prancūzijos, Vokietijos, Estijos ir Švedijos) įstatymų leidybos patirtį tvirkinamųjų veiksmų uždraudimo kontekste, siekiant įvertinti Lietuvos teisinio reglamentavimo tobulinimo galimybes. Minimoms valstybės buvo pasirinktos dėl to, kad Lietuva, kaip ir pasirinktos valstybės, priklauso kontinentinės teisės sistemai, o Prancūzija ir Vokietija yra laikomos vienas pažangiausių baudžiamosios teisės sistemų turinčiomis valstybėmis, skandinaviškos gerovės valstybės principais pasižyminti Švedija pirmąja vaikų teisių užtikrinimo srityje, o Estijos baudžiamojo įstatymo analizė buvo atliekama atsižvelgiant į Baltijos šalių bendrą istoriją ir vystymąsi po nepriklausomybės atkūrimo. Pastebėtina, kad dėl ribotos magistro darbo apimties, tyrimas neapima kitų jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo baudžiamųjų teisinių padarinių (pavyzdžiui, teistumo išnykimo terminų, baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų, baudžiamojo poveikių priemonių, priverčiamųjų medicinos poveikio priemonių skyrimo ir pan.).

Tyrimo metodai. Rengiant šį darbą buvo naudotasi šiais tyrimo metodais:

1. Istorinis – naudotas apžvelgiant teisės šaltinius, reglamentavusius baudžiamąją atsakomybę už seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas, siekiant įvertinti kaip

atsirado ir istoriškai kito jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo samprata bei jos įtvirtinimas baudžiamuosiuose įstatymuose įvairiais Lietuvos istorijos laikotarpiais.

2. Lingvistinis – taikytas tvirkinimo, lytinės aistros tenkinimo kitokiu fizinio sąlyčio būdu sampratų atskleidimui, teisės normų teksto, teismų praktikos analizei.
3. Lyginamasis – šis metodas naudotas lyginant Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, įtvirtinančius baudžiamąją atsakomybę už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą.
4. Sisteminės analizės – taikytas vertinant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatas, jų aiškinimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei žemesnių instancijų teismų praktikoje, siekiant išanalizuoti baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą attribojimo nuo panašių seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų klausimus, taip pat vertinant už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą skiriamas bausmes ir jų taikymo teismų praktikoje problematiką.

Darbo originalumas. Pažymėtina, kad seksualinės prievartos, nukreiptos prieš vaikus, tema mokslinėje literatūroje nėra nauja, kadangi šia tema galima rasti nemažai literatūros ne tik teisiniu, bet ir mediciniu, sociologiniu, psichologiniu požiūriu. Seksualinių nusikaltimų tema per pastaruosius 5 metus buvo ne kartą analizuota ir teisės magistro darbuose, pavyzdžiui M. Griškutė analizavo baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje klausimus, A. Dayekeh rašė magistro darbą tema „Nusikaltimai seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“, I. Sėmenaitė analizavo seksualinės prievartos prieš vaikus ir jos kvalifikavimo problemas, „Baudžiamoji atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą“ buvo nagrinėta P. Bradauskaitės magistro darbe ir kt. Jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimo ir seksualinio prievartavimo attribojimo problematiką Lietuvos teismų praktikoje yra analizavę ir T. Girdenis, J. Zajančkauskienė, A. Segal. Nors ir baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą yra sudedamoji didžiosios daugumos minėtų rašto darbų dalimi, tačiau teisinės literatūros, kuri būtų orientuota būtent į baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą per pastaruosius 5 metus pastebėta nebuvo. Šis nusikaltimas kitų autorių darbuose daugiausiai buvo aptartas tik attribojimo nuo panašių seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų kontekste. Pastebėtina, jog dalis nagrinėjamos temos analizės, be kitų literatūros šaltinių, 2023 m. buvo atlikta šio magistro darbo autorės, rašant kursinį darbą analogiška tema „Baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą“, kurią nuspręsta plėtoti ir tobulinti šiame

magistro darbe. Šio magistro darbo originalumą, lyginant su kitais panašia tema rengtais rašto darbais, sąlygoja tai, kad jame be jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo santykio su panašiais seksualiniais nusikaltimais atskleidimo yra analizuojama ir baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą raida ir reglamentavimas Lietuvos bei užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje, išsamiai atskleidžiami šios nusikalstamos veikos sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai. Šis darbas originalus ir tuo, jog jame yra analizuotos ir už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą skiriamos bausmės bei jų taikymo praktikoje problematika, kas nėra pastebima kituose panašiomis temomis rengtuose moksliniuose darbuose.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe buvo remtasi Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, jo pakeitimų įstatymais, aiškinamaisiais raštais, taip pat užsienio valstybių (Estijos, Vokietijos, Prancūzijos, Švedijos) baudžiamaisiais įstatymais ir juos aiškinančia užsienio autorių moksline literatūra. Nusikalstamų veikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumo nuostatų praktinio taikymo problemos buvo nagrinėjamos analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei žemesnių instancijų teismų praktiką. Tyrime taip pat buvo analizuoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, tarpukario teisės aktai ir specialioji literatūra. Šiame darbo rašte, be kita ko, naudoti vadovėliai, baudžiamosios teisės mokslininkų straipsniai elektroniniuose mokslo žurnaluose.

1. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ JAUNESNIO NEGU 16 METŲ ASMENS TVIRKINIMĄ RAIDA LIETUVOJE IR REGLAMENTAVIMAS UŽSIENIO VALSTYBĖSE

1.1. Baudžiamosios atsakomybės už tvirkinimą atsiradimas ir raida Lietuvoje

Atsižvelgiant į tai, kad seksualinė prievarta prieš vaikus gali daryti itin neigiamą įtaką vaikų sveikatai, psichologiniam ir socialiniam vystymuisi, natūralu, jog šiuo metu valstybės (tarp jų ir Lietuva) siekia apsaugoti vaikus ir užkirsti kelią jų išnaudojimui, seksualinei prievartai prieš juos, tačiau baudžiamosios atsakomybės už seksualinius nusikaltimus, nukreiptus prieš vaikus, raidos analizė Lietuvoje rodo, kad taip buvo ne visada. Nagrinėjamu atveju, siekiant atskleisti jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo, kaip nusikalstamos veikos, turinį ir ribas, yra tikslinga apžvelgti, kaip atsirado ir istoriškai kito šios nusikalstamos veikos turinys bei jos įtvirtinimas baudžiamuosiuose įstatymuose įvairiais Lietuvos istorijos laikotarpiais.

Pažymėtina, kad Lietuvos teisės ištakomis yra laikoma paprotinė rytų baltų genčių teisė, kuriai pažinti yra vertingas Kryžiuočių ordino užkariautos ir ilgainiui išnaikintos prūsų genties paprotinės teisės rinkinys – 1340 m. Pamedės teisynas, kadangi, vieno iš autoritetingiausių senovės Lietuvos ir rytų slavų teisės žinovų V. Pašutos manymu, Pamedės teisyne galėjo būti vadovautasi ir Žemaitijoje, kai ši XV a. pradžioje buvo patekusi į Kryžiuočių ordino administracinę ir teisinę priklausomybę (Aliukonienė, Machovenko, 2013, p. 28). Pastebėtina, kad jau šiame teisės šaltinyje buvo galima rasti tam tikrų seksualinės prievartos draudimo ištakų, antai Pamedės teisyne buvo įtvirtinta pasikėsimo išžaginti norma, numatanti, kad: „Jeigu moteris kaltina vyrą norėjus ją išžaginti ir to neįrodo niekuo kita kaip tik krauju ir mėlynėmis, tai ji gali reikalauti atsiteisimo už kraują ir mėlynės, kuriomis kaltina. Bet dėl žaginimo jis išsiteisins prisiekdamas, jei drįsta“ (Pamedės teisyne 24 str.) (Gelumbauskienė, Šapoka, 2012, p. 78). Taigi, Pamedės teisynas gali būti laikomas seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų draudimo ištakomis Lietuvos teisėje, tačiau jame nebuvo tiesiogiai uždraustos seksualinio pobūdžio nusikalstamos veikos prieš vaikus ar jaunas žmones, o minėto nusikaltimo formuluotė buvo labai trumpa ir nevisiškai atskleidė jo sudėtį, be to, palikdavo kaltininkui galimybę išsiteisinti prisiekus.

Seksualinio pobūdžio nusikalstamos veikos nebuvo itin detalizuotos ir vėlesniuose Lietuvos teisės šaltiniuose, antai 1468–1529 m. galiojęs Kazimiero teisynas buvo orientuotas vien į turtinius nusikaltimus (Andriulis et al., 2002, p. 85), o Lietuvos Statutuose (1529-1840 m.) seksualinės prievartos draudimo kontekste buvo baudžiama tik

už moters ar merginos išžaginimą. Pirmojo Lietuvos Statuto (1529 m.) septintojo skyriaus 6 str. buvo numatyta mirties bausmė bet kurio luomo asmeniui, išprievartavusiam moterį ar merginą, „jei toji šauktųsi pagalbos prieš smurtą ir žmonės atbėgtų į prievartavimo vietą, o ji parodytų jiems prievartavimo žymes, paskui kaltininką teisman pašauktų ir su dviem arba trimis liudininkais įrodytų, ir, be to, prie tų liudininkų asmeniškai prisiektų“ (Gelumbauskienė, Šapoka, 2012, p. 120). Po kelių dešimtmečių Pirmasis Lietuvos Statutas buvo pakeistas Antruoju (1566 m.), o šis – Trečiuoju Lietuvos Statutu (1588 m.), kuriame išliko beveik tie patys Pirmojo ir Antrojo Statuto skyriai (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 75). Kaip ir Antrasis, Trečiasis Lietuvos Statutas susidėjo iš keturiolikos skyrių, o vienuoliktajame skyriuje buvo numatyta atsakomybė už prievartavimą (Machovenko, 2000, p. 58). Pastebėtina, kad, priešingai nei Pamedės teisyne, Lietuvos Statutuose išžaginimą draudžianti nuostata buvo kiek modernesnė, kadangi nuo išžaginimo nukentėjusiu asmeniu galėjo būti ne tik moteris, tačiau pastebimas įstatymų leidėjo požiūris, jog nuo šio nusikaltimo svarbu saugoti ir jauną moteriškos lyties asmenį, t. y. merginą. Nepaisant to, seksualinių nusikaltimų apimtis išliko itin siaura, nenumatanti kitokių, nei natūralūs lytiniai santykiai, seksualinės prievartos formų, be to, seksualinių nusikaltimų objektas apsiribojo tik moterų / merginų seksualinio apsisprendimo laisve ir neliečiamumu, t. y. seksualinių nusikaltimų, nukreiptų prieš vyriškos lyties asmenis, užuomazgų dar nebuvo pastebėta. XVIII a. pabaigoje Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, kaip valstybė, buvo panaikinta, ją kartu su Lenkija pasidalijus trims kaimynėms – Rusijai, Prūsijai ir Austrijai (Maksimaitis, 2001, p. 15), o 1840 m. Lietuvos Statutų ir juos papildančių teisės aktų galiojimas buvo panaikintas, įvedus bendrus Rusijos imperijos įstatymus (Maksimaitis, 2001, p. 20-21).

Didesnių permainų seksualinių nusikaltimų, o ypač – baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą, srityje įnešė 1903 m. Rusijos Baudžiamasis statutas, kuris 1918 m. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, buvo pasirinktas kaip Lietuvos baudžiamosios teisės pagrindas, antai 1919 m. sausio 16 d. Valstybės Tarybos prezidiumas priėmė Baudžiamojo Statuto įvedamąjį įstatymą (Baudžiamojo Statuto įvedamasis įstatymas, 1919), kuriuo nutarė baudžiamuoju kodeksu laikyti 1903 m. Rusijos baudžiamąjį statutą, kiek jis neprieštaravo Laikinajai Lietuvos Konstitucijai ir visuomenės interesams. Šis įstatymas, visų pirma, buvo pažangus tuo, kad jame seksualinio pobūdžio nusikaltimams buvo skirtas savarankiškas dvidešimt septintasis skyrius „Paleistuvystė“. Pažymėtina, jog paleistuvystės samprata Lietuvoje pirmiausia buvo siejama su nepadoriais veiksmais, pavojingais žmonių sveikatai ir daugiausia moters asmeniui. Paleistuvavimu laikyti įvairūs gašlūs veiksmai, sangūlavimas su nepilnametėmis moterimis ar be moterų

sutikimo, lytinių santykių sąvadavimas ir kt. (Černevičiūtė, 2021, p. 61). Atsižvelgiant į tai, Baudžiamojo Statuto skyriuje „Paleistuvystė“ buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už gašlavimą (513-515 str.), kraujomaišą (518-519 str.), sangūlavimą (516-517, 520-523 str.), sąvadavimą paleistuvauti (524 str.), pataikavimą nepilnamečio paleistuvavimui (525 str.), moters įgundymą virsti prostitute (526 str.), vyro pelnytį iš prostitutės (527 str.), taisyklių, nustatytų paleistuvybei neleisti ir panaikinti žalingiems jos padariniams, nesilaikymą (528 str.), moters priėmimą į paleistuvaujamą namą (529 str.). Taigi, Baudžiamajame Statute, priešingai nei ankstesniuose Lietuvos teisės šaltiniuose, seksualinių nusikaltimų draudimo sritis neapsiribojo vien moters / merginos išžaginiu, numatant baudžiamąją atsakomybę už tiesioginį lytinį aktą (sangūlavimą) (Bieliackinas, Kavolis, 1934, p. 444), be to, buvo baudžiama ir už vyro sangūlavimą su vyru / vaikinu (516 str.).

Baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą atsiradimo požiūriu, ypač didelę reikšmę turėjo Baudžiamojo Statuto 513 str., numatęs baudžiamąją atsakomybę tam, kas nusikalto „gašlavęs“ su vaiku ar mergeite, jaunesniais negu 14 metų amžiaus, arba su nepilnamečiu nuo 14 iki 16 metų be jo sutikimo arba, nors ir sutinkant jam, bet „naudodamas piktam jo nekaltybę“, kadangi gašlavimas buvo suprantamas kaip lytinio geidulio patenkinimas be lytinės sueities, pavyzdžiui, lytiniais organais liečiantis prie kito asmens lytinių organų, juos liečiant rankomis ir pan. (Vazbys, 1932, p. 53). Gašlavimas buvo apibūdinamas kaip lytiško „saldumo“ pajautimas, pasiektas nepadoriu pasielgimu su kitu kitokios ar tos pačios lyties asmeniu, įžeidžiant to asmens lyties organų neliečiamybę (Bieliackinas, Kavolis, 1934, p. 444). Atsižvelgiant į tai, minimas Baudžiamojo Statuto straipsnis yra labai reikšmingas ir baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą atsiradimui, nes pagal minimą straipsnį pirmą kartą, lyginant su aukščiau aptartais ankstesniais Lietuvos teisės šaltiniais, buvo baudžiami seksualinio pobūdžio veiksmai, nesusiję su lytine sueitimi (varpos įvedimu į nukentėjusio asmens kūną), kadangi šiems veiksams buvo skirtos savarankiškos, už „sangūlavimą“ baudžiančios, nuostatos. Taigi, nors ir „gašlavimas“ yra platesnė sąvoka, nei tvirkinimas, kadangi ji apima bet kokius seksualinio pobūdžio veiksmus, nesusijusius su lytine sueitimi, tačiau Baudžiamojo Statuto 513 str. įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už „gašlavimą“ galėtų būti laikoma tvirkinamųjų veiksmų draudimo pradžia. Atsižvelgiant į tai, tikslinga įvertinti šios Baudžiamojo Statuto nuostatos turinį.

Pastebėtina, jog Baudžiamojo Statuto 513 str. susidėjo iš dviejų dalių, t. y. pagal minimą nuostatą buvo baudžiama už gašlavimą su: 1) vaiku arba mergeite iki 14 metų; arba 2) 14-16 metų amžiaus nepilnamečiu asmeniu be jo sutikimo arba, nors ir jam sutinkant

tačiau kaltininkui panaudojant „piktam jo nekaltybę“. Taigi, nukentėjusiais asmenimis pagal minėtą straipsnį galėjo būti abiejų lyčių asmenys, nesulaukę 16 metų. Pastebėtina, jog nukentėjusio asmens amžius buvo esminis aptariamo nusikaltimo momentas, todėl aplinkybė, jog kaltininkas nežinojo arba apsiriko dėl nukentėjusio asmens amžiaus, galėjo nulemti teismo sprendimą pritaikyti aptariamo straipsnio kitą dalį ar net kitą straipsnį, t. y. minimą nusikaltimą kvalifikuoti pagal Baudžiamojo Statuto 514 str., kaip gašlavimą su „moteriške“, sulaukusia 16 metų, o tam tikrais atvejais – visai pašalinti atsakomybę (Bieliackinas, Kavolis, 1934, p. 444). Pažymėtina, jog neretai kaltininkai teisindavosi, kad auka atrodė vyresnė nei yra. Tokiu atveju teismai vertindavo, ar kaltininkas negalėjo suklysti dėl aukos amžiaus, atsižvelgiant į nukentėjusio asmens kūno sudėjimą, fizinį išsivystymą ir pan. (Černevičiūtė, 2020, p. 30).

Už minimą nusikaltimą Baudžiamajame Statute buvo numatyta bausmė kalėti grasos kalėjime ne ilgiau kaip trejus metus arba kalėti paprastajame kalėjime. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors ir aptariamame straipsnyje yra minima įkalinimo grasos kalėjime bausmė, tačiau 1919 m. sausio 16 d. priėmus Baudžiamojo Statuto įvedamąjį įstatymą, Baudžiamojo Statuto 2 str. buvo papildytas 2² str. nuostata, pagal kurią įkalinimas grasos kalėjime yra pakeičiamas sunkiųjų darbų kalėjimo bausme (Jablonskis, 1930, p. 6), o tekste visur paliktas senųjų bausmių nurodymas (Jablonskis, 1930, p. 3). Vadovaujantis Baudžiamojo Statuto 20 str., paprastajame kalėjime galėjo būti skiriama kalėti nuo dviejų savaitių ligi metų laiko. Taigi, už gašlavimą su jaunesniu nei 16 metų asmeniu galėjo būti skiriama arba nuo dviejų savaitių iki metų laiko trunkanti įkalinimo paprastajame kalėjime bausmė arba įkalinimas sunkiųjų darbų kalėjime iki trejų metų.

Vertinant gašlavimo subjektą, pastebėtina, jog baudžiamoji atsakomybė tarpukario Lietuvoje galėjo kilti abiejų lyčių asmenims, kurie buvo sulaukę 10 metų, kadangi mažametis, jaunesnis nei 10 metų amžiaus, buvo laikytinas nepakaltinamu (Baudžiamojo Statuto 40 str.). To meto įstatymų leidėjas darė prielaidą, kad nepakaltinamais laikytini ir 10-17 metų asmenys, jei jie negalėjo suprasti savo veiksmų pavojingumo ir reikšmės arba negalėjo valdyti savo elgesio, todėl kiekvienu konkrečiu atveju kaltintojui reikėjo įrodinėti, jog šio amžiaus nepilnametis yra pakaltinamas. Pakaltinamais buvo laikyti nepilnamečiai nuo 17 iki 21 metų amžiaus (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 78-79). Atsižvelgiant į tai, kad Baudžiamojo Statuto 513 str. įtvirtinti gašlavimo veiksmai buvo nukreipti būtent į jaunesnius negu 16 metų asmenis, bei įvertinus minimo nusikaltimo pobūdį, t. y. siekį patenkinti „lytinį geidulį“ su jaunesniais nei 16 metų asmenimis, manytina, jog baudžiamoji atsakomybė už gašlavimą pagal bendras nuostatas kilo asmenims nuo 17 metų, nebent būtų nustatyta, jog 10-17 metų sulaukęs asmuo galėjo suvokti atliekamų veiksmų pavojingumą

ir reikšmę bei valdyti savo elgesį. Pastebėtina, jog nepilnamečiams nuo 10 iki 17 metų amžiaus bausmės buvo keičiamos auklėjamosiomis priemonėmis, o asmenims nuo 17 iki 21 metų amžiaus buvo numatytos bausmės pakeitimo švelnesne bausme taisyklės (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 78-79).

Pažymėtina tai, kad kvalifikuojant kaltininko veiksmus, svarbus buvo ir nusikaltėlio asmeninis santykis su nukentėjusiu asmeniu, kadangi Baudžiamojo Statuto 515 str. buvo įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už gašlavimo veiksmus, padarytus sunkinančiomis aplinkybėmis, t. y. už gašlavimą 1) su žmogumi, kuriuo kaltininkas rūpinasi ar yra kaltininko valdžioje; 2) su žmogumi, kuris buvo tam priverstas smurtu, grasinimu nužudyti, sužaloti jį ar jo šeimos narius; 3) su moterimi, kuriai gašlavimo metu buvo pažeistas „mergystės vainikas“, nesant natūralaus lytinio santykiavimo (varpos įvedimo į moters lyties organus).

Baudžiamasis Statutas galiojo iki 1940 m., kadangi 1940-1990 m. Lietuva buvo okupuota Sovietų Sąjungos ir nacistinės Vokietijos. Taigi, tolimesnis baudžiamosios atsakomybės už tvirkinamuosius veiksmus vystymasis Lietuvoje pastebimas, kai 1990 m. atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas priėmė įstatymą Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos...“, 1990), kuriame buvo įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikoje ir toliau galioja iki nepriklausomybės atkūrimo veikę įstatymai bei kiti teisės aktai, kurie neprieštaruoja Lietuvos Respublikos Laikinajam Pagrindiniam Įstatymui. Atsižvelgiant į tai, tikslinga įvertinti, kaip tvirkinamieji veiksmai buvo suprantami pagal 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos...“, 1961) (toliau – 1961 m. BK). Minimo įstatymo trečiajame skirsnyje „Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“ be tokių seksualinių nusikaltimų kaip: išžaginimas (118 str.), prispyrimas moteris lytiškai santykiauti (119 str.), lytinis santykiavimas su lytiškai nesubrendusiu asmeniu (120 str.), vyro lytinis santykiavimas su vyru (122 str.), buvo įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė ir už tvirkinamuosius veiksmus (121 str.)

Minimas straipsnis numatė baudžiamąją atsakomybę už tvirkinamuosius veiksmus jaunesnio kaip 16 metų amžiaus asmens atžvilgiu, tačiau nedetalizavo, kokie veiksmai laikytini tvirkinamaisiais. Remiantis 1961 m. BK komentare pateikiamais išaiškinimais, tvirkinamaisiais veiksmais buvo laikomas seksualus elgesys, galintis sukelti paaugliams lytinį susijaudinimą, per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis, nesveiką arba iškreiptą lytinio gyvenimo ar santykių tarp lyčių įsivaizdavimą. Nurodoma, kad tokie kaltininko seksualiniai veiksmai paauglio atžvilgiu, paauglio lenkimas tokius veiksmus

atlikti kaltininko atžvilgiu, tokių veiksmų atlikimas paauglio akivaizdoje, lenkimas atlikti seksualinius veiksmus tarp savęs, pornografijos rodymas, amoralūs pasakojimai apie seksualinius santykius, yra kvalifikuojami kaip tvirkinamieji (Bieliūnas et al., 1989, p. 216). Pastebėtina, kad kaip tvirkinamieji veiksmai buvo kvalifikuojami ir kaltininko seksualiniai veiksmai, gašlavimas vaiko, paauglio atžvilgiu ne tik siekiant sukelti susijaudinimą, bet ir patenkinti savo lytinę aistrą dirginant lytinius organus ar kitas kūno dalis *inter femora* (ne analiniu ar oraliniu būdu), įskaitant moteriškąjį homoseksualumo patenkinimą (Abramavičius et al., 2001, p. 234-235). Pavyzdžiui, 1998 m. kaltininkas buvo nuteistas už tai, kad „tenkindamas savo lytinę aistrą“, atlikinėjo tvirkinamuosius veiksmus mažametės atžvilgiu, t. y. apsinuoginęs pats ir nurengęs nukentėjusiąją, paguldė ją į lovą, kur savo lyties organu atlikinėjo seksualinius veiksmus su nukentėjusiąją, tariamai atlikdamas lytinį aktą – savo varpą kažkiek mėgindamas įvesti į nukentėjusiosios makštį (LAT 1998 m. gruodžio 8 d. nutartis), pagal 1961 m. BK 121 str. kaltininkas buvo nubaustas už tai, kad savo bute į krūtinę „dirgino savo lytinį organą“, taip atlikdamas tvirkinamuosius veiksmus (Kauno miesto apylinkės teismo 2002 m. gruodžio 23 d. nuosprendis).

Pastebėtina, kad pagal minimą nuostatą nukentėjusiais asmenimis buvo laikomi jaunesni nei 16 metų asmenys, o nusikaltimo subjektu galėjo būti 16 metų sulaukę abiejų lyčių asmenys (1961 m. BK 11 str.), numatant šiems vienintelę bausmės rūšį – laisvės atėmimą iki 3 metų.

Atsižvelgiant į tai, kad dalis 1961 m. BK teisės normų neatitiko nepriklausomybę atkūrusios bei demokratinės valstybės kelią pasirinkusios Lietuvos Respublikos teisinės vizijos, buvo nuspręsta reformuoti teisinę sistemą, parengiant naują baudžiamąjį įstatymą. 2000 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymą (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo..., 2000), kuriuo patvirtino Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000) (toliau – BK), įsigaliojusį 2003 m. gegužės 1 d. Tuo metu įsigaliojusio BK XXI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ 153 str. numatė baudžiamąją atsakomybę už mažamečio asmens tvirkinimo veiksmus, kurie buvo baudžiami bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki 2 metų. Pastebėtina, kad tvirkinamųjų veiksmų turinys pagal BK 153 str., palyginti su 1961 m. BK 121 str. siaurėjo, nes BK 150 str. buvo įtvirtinta seksualinio prievartavimo norma, apimanti ir lytinės aistros tenkinimą fizinio sąlyčio būdu, kuris gali pasireikšti labai panašia

forma kaip ir fizinis tvirkinimas pagal BK 153 str.¹ Be to, iki BK 153 str. pakeitimų, įsigaliojusių 2014 m. kovo 25 d.², baudžiamoji atsakomybė pagal aptariamą straipsnį buvo numatyta tam, kas atliko mažamečio, t. y. asmens, nesulaukusio 14 metų asmens tvirkinimo veiksmus, tačiau siekis užtikrinti pažeidžiamiausios asmenų grupės teises ir interesus, sustiprinti seksualinio neliečiamumo apsaugą, o ypač sisteminiai ryšiai su BK 151¹ str.³ turėjo įtakos BK 153 str. pakeitimams, lėmusiems, jog nukentėjusiu asmeniu nuo BK 153 str. įtvirtinto nusikaltimo laikomas jaunesnis negu 16 metų asmuo, papildomai numatant galimybę taikyti baudžiamąją atsakomybę ir juridiniam asmeniui. Lyginant su 1961 m. BK 121 str. įtvirtinta laisvės atėmimo iki 3 metų bausme, BK 153 str. sankcijoje įtvirtinta bausmių sistema buvo praplėsta, t. y. pagal šiuo metu galiojančią BK redakciją be laisvės atėmimo bausmės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą gali būti skiriamos ir laisvės apribojimo, arešto bausmės, o laisvės atėmimo bausmės trukmė buvo padidinta iki 5 metų, t. y. už tvirkinamuosius veiksmus skiriamos bausmės ilgainiui griežtėjo, o nusikaltimas iš nesunkaus tapo apysunkiu.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad seksualinių nusikaltimų draudimo ištakos Lietuvoje siekia net XIV a., o baudžiamosios atsakomybės už tvirkinamuosius veiksmus pradžia yra fiksuojama Baudžiamajame Statute. Vėliau baudžiamoji atsakomybė už tvirkinamuosius veiksmus buvo įtvirtinta ir 1961 m. BK 121 str., numatant kaltininkui laisvės atėmimo bausmę iki 3 metų. Ilgainiui ši nuostata Lietuvoje buvo modifikuota, kadangi pagal BK 153 str. iki 2014 m. nukentėjusiu asmeniu buvo laikomi tik mažamečiai asmenys, o nuo 2014 m. buvo numatyta ir juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Be to, 2010 m. buvo koreguota sankcijoje įtvirtinta bausmių sistema, to pasekoje bausmės, skiriamos už tvirkinamuosius veiksmus, griežtėjo, o baudžiamosios atsakomybės už tvirkinamuosius veiksmus taikymo ribos siaurėjo.

¹ BK 153 str. ir 150 str. atribojimo klausimas bus analizuojamas tolimesnėje šio magistro darbo dalyje „Jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo atskyrimas nuo panašių seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų“.

² Lietuvos Respublikos Seimas 2014 m. kovo 13 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais įstatymą Nr. XII-776, kuris įsigaliojo 2014 m. kovo 25 d.

³ Lietuvos Respublikos Seimas 2010 m. liepos 2 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151-1, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymą Nr. XI-989, įsigaliojusį 2010 m. liepos 20 d., kuriuo BK 151¹ straipsnis buvo papildytas nauja 1 dalimi, kriminalizuojančia pilnamečio lytinį santykiavimą ar kitokių lytinės aistros tenkinimą su asmeniu, nesulaukusiu 16 metų, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiuoti požymių. Šiuo pakeitimo įstatymu buvo įvesta naujovė ir nukrypstama nuo egzistuojančios asmens „sutikimo amžiaus“ ribos, t. y. amžiaus, nuo kurio lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su vaiku neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, ribos. Po šio pakeitimo tokia amžiaus riba, iki tol buvusi 14 metų, buvo padidinta iki 16 metų (Aiškinamasis raštas dėl BK <...> pakeitimo įstatymo projekto, 2012).

1.2. Baudžiamoji atsakomybė už tvirkinimą pasirinktose užsienio valstybėse

Kiekvienoje valstybėje seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas laikomi teisiniais gėriais, kurie yra saugomi tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teisės aktų, tačiau teisinis reguliavimas ir priemonės, kuriomis siekiama kovoti su seksualinio pobūdžio nusikaltimais, skiriasi. Tokius skirtumus gali lemti ekonominės, socialinės ir politinės pažiūros, skirtumai pasireiškia ir dėl konkrečioje visuomenėje susiklosčiusių tradicijų ir moralinių nuostatų, religijos ir pan. (Abramavičius, Švedas, 2008, p. 10). Siekiant įvertinti baudžiamosios atsakomybės už seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas prieš vaikus, šiuo konkrečiu atveju – jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą – taikymo tinkamumą, aktualu palyginti Lietuvos ir užsienio valstybių įstatymų leidybos praktiką šioje srityje.

Įvertinus baudžiamosios atsakomybės už tvirkinimą reguliavimą užsienio valstybėse, pažymėtina, jog kai kurių valstybių praktikoje pastebima tendencija tvirkinamaisiais laikyti tik intelektualinio pobūdžio veiksmus, o fizinius seksualinio pobūdžio veiksmus kvalifikuoti pagal savarankiškas normas, nustatančias atsakomybę už kitokią seksualinę prievartą, išskyrus išžaginimą. Tai pagrįstai suponuoja galimybę, jog užsienio valstybėse tvirkinamieji veiksmai yra suvokiami siauriau, lyginant su Lietuvoje vyraujančiu teisiniu reguliavimu, pagal kurį tvirkinimas apima tiek fizinio, tiek intelektualinio pobūdžio veiksmus.

Pavyzdžiui, Prancūzijos baudžiamojo kodekso (*Code pénal*, 1990) (toliau – Prancūzijos BK) 222-29 str. yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už seksualinės prievartos veiksmus (pranc. *agressions sexuelles autres*), išskyrus išžaginimą, kurie yra nukreipti prieš jaunesnius negu 15 metų asmenis. Tokie seksualinės prievartos veiksmai yra suprantami kaip asmens kūno (pavyzdžiui, lyties organų, sėdmenų, šlaunų, krūtinės) lietimasis, kurį gali lydėti bučiniai, arba kaltininko lytinių organų trynimasis į kurią nors aukos kūno vietą (Delzangles, Grosbon, 2018, p. 1). Tai reiškia, kad seksualinės prievartos samprata pagal Prancūzijos BK apima bet kokius neintervencinius fizinius seksualinius veiksmus, kadangi seksualinės prievartos veiksmai, susiję su įsiskverbimu į asmens kūną (taip pat ir oralinis, genitalinis įsiskverbimas) laikomi išžaginimu ir yra reglamentuoti Prancūzijos BK 222-23 – 222-26 str.

Pastebėtina, kad pagal Prancūzijos BK 222-29 str. asmuo yra baudžiamas 10 metų laisvės atėmimo bausme ir 150 000 eurų bauda už bet kokią fizinį seksualinės prievartos veiksmą, išskyrus išžaginimą, kurį įvykdė suaugęs asmuo jaunesniam nei 15 metų asmeniui, kai suaugusiojo ir nepilnamečio amžiaus skirtumas yra ne mažesnis kaip 5 metai. Tais atvejais, kai suaugusįjį ir nepilnamečių skiria mažesnis nei 5 metų amžiaus skirtumas, tuomet kaltininkas baudžiamas pagal Prancūzijos BK 227-25 str. (Nacionalinės asamblėjos

ataskaita, 2021, p. 17), numatanti kaltininkui švelnesnes bausmes, t. y. 7 metų laisvės atėmimo bausmę ir 100 000 eurų baudą.

Be to, Prancūzijos BK 227-22 str. įtvirtina baudžiamąją atsakomybę ir už nepilnamečio (jaunesnio nei 18 metų asmens) tvirkinimą, o tiksliau – už nepilnamečio „demoralizavimo“, „ištvirkavimo“ skatinimą ar bandymą skatinti (pranc. *corruption de mineur*). Pažymėtina, kad šiam nusikaltimui nėra reikalingas fizinis kontaktas, antai šis nusikaltimas gali būti padaromas masturbuojantis nepilnamečio asmens akivaizdoje, siunčiant nepilnamečiui erotinius tekstus ar pornografinius piešinius, rodant pornografinius filmus (*Corruption de mineur en France*, 2019), net ir suteikiant patalpas nepilnamečiams lytiškai santykiuoti (Delga, 2013, p. 129) ir pan. Pastebėtina, kad esminis kaltininko siekis turi būti ne lytinės aistros patenkinimas, o būtent nepilnamečio ištvirkimas, seksualinių instinktų sužadinimas. Be to, šio nusikaltimo baigtumui pakanka, kad būtų bandoma atlikti veiksmus, skatinančius nepilnamečio ištvirkimą, nepriklausomai nuo to, ar tokie padariniai atsirado, ar ne. Kaltininko atsakomybės kilimui neturi įtakos ir tai, kad nepilnametis turi daugiau seksualinės patirties nei pilnametis kaltininkas (Delga, 2013, p. 129).

Pagal Prancūzijos BK 227-22 str. tokie veiksmai užtraukia 5 metų laisvės atėmimo bausmę ir 75 000 eurų baudą, o jei kontaktas su nepilnamečiu buvo vykdomas naudojant elektroninių ryšių tinklus, siunčiant pranešimus neapibrėžtam žmonių skaičiui, arba kai nusikaltimas įvykdytas švietimo įstaigose, šios bausmės didinamos iki 7 metų laisvės atėmimo ir 100 000 eurų baudos. Nagrinėjamos temos kontekste, pažymėtina, kad jei aptarti tvirkinamieji veiksmai yra nukreipti prieš jaunesnį nei 15 metų asmenį, tokiu atveju asmuo yra baudžiamas 10 metų laisvės atėmimo bausme ir 150 000 eurų bauda.

Panašios praktikos yra laikomasi ir Vokietijoje, antai lytinis santykiavimas ir į jį panašūs (su intervencija į asmens kūną susiję) veiksmai, yra traktuojami kaip sunki seksualinė prievarta (vok. *schwerer sexueller*) pagal Vokietijos baudžiamojo kodekso (*Strafgesetzbuch*, 1998) (toliau – Vokietijos BK) 176c str., kai tuo tarpu baudžiamoji atsakomybė už kitus fizinio sąlyčio seksualinės prievartos veiksmus, nesusijusius su intervencija į asmens kūną (vok. *sexueller Missbrauch*), yra numatyta Vokietijos BK 176 str., pagal kurią baudžiamoji atsakomybė taikoma asmeniui, kuris atliko seksualinės prievartos veiksmus su jaunesniu negu 14 metų asmeniu (vaiku) arba vertė vaiką atlikti seksualinius veiksmus su trečiuoju asmeniu. Pažymėtina, kad Vokietijos BK 176 str. numato baudžiamąją atsakomybę už seksualinio pobūdžio fizinio sąlyčio veiksmus, pavyzdžiui, vaiko lytinių organų lietimą, glostymą, prancūziškas bučinius ir pan. (*Sexueller Missbrauch an Kindern*, 2023). Pastebėtina, jog minimo nusikaltimo atveju kaltininko atsakomybę gali lengvinti aplinkybės, kai vaiko lyties organai liečiami per drabužius,

erekcijos būsenoje esanti kaltininko varpa liečiama prie vaiko esant apsirengimui iš abiejų pusių, tokio pobūdžio veiksmai kilo vaiko, kuris jau turi seksualinės patirties, iniciatyva ir kt. (*BeckOK StGB/Ziegler StGB § 176 Rn. 32, 33, 2024*). Nagrinėjamos temos kontekste pastebėtina ir tai, kad pagal Vokietijos teisinį reguliavimą fizinio tvirkinimo veiksmai yra atskirti nuo intelektualinio tvirkinimo veikslių, kadangi Vokietijos BK 176a str. numato baudžiamąją atsakomybę už veiksmus, nesusijusius su fiziniu sąlyčiu (vok. *ohne Körperkontakt*). Tokie veiksmai apima seksualinių veikslių atlikimą vaiko akivaizdoje, taip pat įtakos vaikui darymą per pornografinį turinį, pasakojimus. Kaip intelektualinis tvirkinimas yra kvalifikuojami ir seksualiniai veiksmai, kuriuos vaikas atlieka su savimi arba su savo kūnu kaltininko komunikaciniu paskatinimu, pavyzdžiui, mergaitės prašoma išskėsti kojas be drabužių, apžioti agurką, vaikas skatinamas masturbuotis ir kt. Pažymėtina, kad šie veiksmai neprivalo būti atliekami tiesiogiai prieš kaltininką, pakanka kad kaltininkas suvoktų atliekamus veiksmus akustiškai ar per internetinę kamerą (*NK-StGB/Papathanasiou StGB § 176a Rn. 8-11, 2023*). Įtaka per pornografinį turinį gali pasireikšti pornografinių vaizdų rodymu, garso įrašų su pornografiniu turiniu leidimu, pornografinio turinio prieinamumo suteikimu, naudojant informacines ir ryšių technologijas, o kalbomis atliekamas tvirkinimas gali pasireikšti tik vulgarių seksualinių veikslių verbalizavimu, teiginiai turi būti tokie, kurių pobūdis ir intensyvumas prilygtų pornografini medžiagai (*NK-StGB/Papathanasiou StGB § 176a Rn. 12-15, 2023*).

Pastebėtina, kad už fizinius seksualinius veiksmus, nesusijusius su intervencija į asmens kūną, pagal Vokietijos BK 176 str. yra baudžiama laisvės atėmimo bausme ne mažiau kaip 1 metams, o pagal Vokietijos BK 12 str. 1 d. neteisėti veiksmai, už kuriuos baudžiama ne mažesne kaip 1 metų laisvės atėmimo bausme, yra laikytini nusikaltimais, už kuriuos baudžiama maksimalia 15 metų laisvės atėmimo bausme (*NK-StGB/Papathanasiou StGB § 176 Rn 38-47, 2023*). Taigi fiziniai seksualinio pobūdžio veiksmai, nesusiję su intervencija į asmens kūną, gali užtraukti laisvės atėmimo bausmę nuo 1 iki 15 metų, tuo tarpu už intelektualinio tvirkinimo veiksmus pagal BK 176a str. gali būti skiriama laisvės atėmimo bausmė nuo 6 mėnesių iki 10 metų.

Jei Vokietijoje ir Švedijoje vyrauja tendencija su intervencija į asmens kūno ertmes susijusius veiksmus laikyti lytiniu santykiavimu bei reglamentuoti vienoje baudžiamojo įstatymo nuostatoje, o neintervenciniams fiziniams seksualinio pobūdžio veiksliams skiriant savarankišką baudžiamojo įstatymo nuostatą, tai vienoje iš Baltijos valstybių – Estijoje pastebima lytinį santykiavimą ir kitokį seksualinio pobūdžio veikslių, nepriklausomai intervencijos į asmens kūną buvimo, reglamentuoti vienoje normoje, t. y. neatribojant intervencinių ar neintervencinių seksualinio pobūdžio veikslių. Pastebėtina,

kad seksualinio pobūdžio nusikaltimų sistema pagal Estijos baudžiamąjį kodeksą (*Karistusseedustik*, 2001) (toliau – Estijos BK) yra sudaryta iš jaunesnio nei 18 metų asmens išžaginimo ar kitokio seksualinio pobūdžio veiksmo, atliekamo panaudojant jėgą, arba pasinaudojant situacija, kai asmuo negali pasipriešinti ar suprasti situacijos (141-141¹ str.), pasinaudojant aukos priklausomybe nuo kaltininko arba piktnaudžiaujant įtaka, pasitikėjimu (143² str.). Kaip atskiras nusikaltimas, be kita ko, išskiriamas lytinis santykiavimas arba kitoks seksualinio pobūdžio veiksmas, kurį atlieka tėvai savo vaikams arba seneliai savo anūkams (144 str.). Estijos BK taip pat numato baudžiamąją atsakomybę ir už lytinį santykiavimą ar kito seksualinio pobūdžio veiksmo atlikimą už užmokestį ar kitokią naudą tiek prieš jaunesnį nei 18 metų asmenį, tiek prieš mažametį (145¹ str.).

Nagrinėjamos temos kontekste, pastebėtina, kad Estijos BK 145 str. 1 d. yra numatyta baudžiamoji atsakomybė pilnamečiam asmeniui, kuris lytiškai santykiavo ar atliko kitokį seksualinio pobūdžio veiksmą su jaunesniu kaip 16 metų asmeniu, išskyrus atvejus, kai amžiaus skirtumas tarp suaugusiojo ir 14-16 metų asmens yra ne didesnis kaip 5 metai, o pagal minėto str. 1¹ d. pilnametis yra baudžiamas, jei tokie veiksmai buvo nukreipti prieš jaunesnį negu 14 metų asmenį. Vadovaujantis Estijos BK ir Šeimos kodekso pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte pateiktais išaiškinimais, nuo 2022 m. lapkričio 1 d.⁴ baudžiamosios atsakomybės kilimui yra taikoma „Romeo ir Džiuljetos išlyga“, t. y. jauniems suaugusiesiems yra leidžiama turėti lytinius santykius su nepilnamečiais nuo 14 iki 15 metų, jeigu jų amžiaus skirtumas yra ne didesnis kaip 5 metai, pavyzdžiui lytiniai santykiai abipusiu sutikimu tarp 14-19 metų ir 15-20 metų jaunuolių yra leidžiami (*KarS ja PKS muudatuste seletuskiri*, 2021, p. 1). Pastebėtina, kad iki 2022 m. lapkričio 1 d. įsigaliojusių Estijos BK pakeitimų, pagal minimą nuostatą buvo baudžiama tik už lytinio santykiavimo ar kitokio seksualinio pobūdžio veiksmą, padarytą jaunesniam negu 14 metų asmeniui, tačiau seksualinio apsisprendimo amžiaus cenzas buvo padidintas iki 16 metų.

Lytinis aktas (est. *suguiihe*) pagal Estijos teisę yra suprantamas kaip veiksmas, susijęs su įsiskverbimu į asmens kūno ertmės varpa ar kitu daiktu taip, kad bent iš vienos pusės šį aktą lydėtų lytinis organas (varpos įkišimas į makštį, į moters ar vyro burną arba išangę, taip pat bet kokio kito daikto įkišimas į moters makštį) (Truu, 2016, p. 47), o kitokio seksualinio pobūdžio veiksmas (est. *muu sugulise iseloomuga tegu*) yra siejamas su asmens kūno dalių, lytinių organų ar kitų erogeninių kūno dalių lietimui ir glamonėjimu, tačiau nėra susijęs su kaltininko ar nukentėjusio asmens lytinių organų naudojimu, pavyzdžiui butelio

⁴ 2022 m. gegužės 18 d. Estijos Respublikos Rygikogas priėmė Baudžiamojo kodekso, Šeimos įstatymo ir Civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymą Nr. 21-0562/07, įsigaliojusį 2022 m. lapkričio 1 d., kuriuo buvo pakeistas seksualinio apsisprendimo ir santuokos amžiaus cenzas.

kaklelio įkišimas į nukentėjusio asmens išangę (Truu, 2016, p. 51). Taigi, pagal Estijos BK bet kokie fiziniai seksualinio pobūdžio veiksmai, kurie nėra susiję su aplinkybėmis, lemiančiomis tokio pobūdžio veiksmų kvalifikavimą pagal kitus straipsnius, pavyzdžiui, jėgos panaudojimu, pasinaudojimu aukos priklausomybe, piktnaudžiavimu įtaka, pasitikėjimu, užmokesčio teikimu ir pan., yra baudžiami pagal tą pačią nuostatą (Estijos BK 145 str.), nepriklausomai nuo intervencijos į asmens kūno ertmės buvimo / nebuvimo.

Be to, tvirkinamųjų veiksmų, nukreiptų į jaunesnius nei 16 metų asmenis, baudžiamumo kontekste, pažymėtina, jog Estijos BK 179 str. yra įtvirtinta ir baudžiamoji atsakomybė už seksualinį vaiko viliojimą (est. *lapseealise seksuaalne ahvatlemine*), o tiksliau – už sąmoningą pornografinio kūrinio ar jo kopijos pateikimą, demonstravimą ar kitokį padarymą prieinamu jaunesniam kaip 16 metų asmeniui arba sąmoningą seksualinės prievartos demonstravimą, lytinį santykiavimą tokio asmens akivaizdoje, arba sąmoningą tokio asmens seksualinį viliojimą bet koku kitu būdu, išskyrus atvejus, kai lytinis santykiavimas ar kitoks seksualinio pobūdžio veiksmas tarp jaunesnio kaip 16 metų asmens ir jį atlikusio asmens nėra baudžiamas kaip nusikalstama veika. Pažymėtina, jog be lytinės aistros tenkinimo vaiko akivaizdoje, pornografinio turinio rodymo, vaiko skatinimo lytiškai santykiuoti, pagal šį straipsnį yra baudžiama ir už kalbėjimą apie seksualinius dalykus. Pastebėtina, kad šio nusikaltimo tikslas – sukelti ankstyvą vaiko susidomėjimą lytiniu gyvenimu (Urvet, 2014, p. 20).

Pagal aptartą straipsnį už jaunesnio negu 16 metų asmens viliojimą yra numatyta laisvės atėmimo bausmė iki 3 metų, o lytinis santykiavimas ar kito seksualinio pobūdžio veiksmo atlikimas su jaunesniu negu 16 metų asmeniu yra baudžiamas maksimalia 5 metų laisvės atėmimo bausme, o jei šie veiksmai nukreipti į jaunesnį negu 14 metų asmenį – laisvės atėmimu iki 8 metų. Be kita ko, už minimus veiksmus yra baudžiamas ir juridinis asmuo, skiriant jam baudą.

Taigi, pagal Estijos BK už bet kokius fizinius seksualinio pobūdžio veiksmus, nepriklausomai nuo įsiskverbimo į asmens kūno ertmės buvimo, baudžiama pagal tą pačią nuostatą, į atskirą nusikaltimo sudėtį perkeliant tik fiziniu sąlyčiu nesusijusius seksualinio pobūdžio veiksmus, kurių tikslas sukelti vaiko domėjimąsi lytiniu gyvenimu, kurie galėtų būti prilyginami intelektualinio tvirkinimo veiksams pagal Lietuvos baudžiamąją teisę.

Šiek tiek kitokia praktika yra matoma Švedijos baudžiamajame įstatyme (*Brottsbalken, 1962*) (toliau – Švedijos BK), antai vadovaujantis Švedijos BK 6 skyriaus 4 skirsniu, baudžiamoji atsakomybė už išžaginimą kyla asmeniui, kuris atlieka vaginalinius, analinius ar oralinius lytinius santykius arba kitą lytinį aktą, kuris, atsižvelgiant į rimtumą, prilygsta seksualiniams lytiniams santykiams, su jaunesniu nei 15 metų vaiku. Nors

seksualiniai veiksmai, kurie pagal rimtumą prilygsta lytiniams santykiams, yra apjungiami ir įtvirtinti kaip savarankiškas nusikaltimas, panašumas Lietuvos baudžiamojo įstatymo kontekste išryškėja tuo aspektu, kad, Švedijos BK numato baudžiamąją atsakomybę ir už tvirkinamuosius veiksmus (šved. *sexuellt ofredande mot barn*), kurie nėra susiję su intervencija į asmens kūną ir gali pasireikšti tiek fizine, tiek intelektine forma, t. y. Švedijos baudžiamojo kodekso 6 skyriaus 10 skirsnio 1 dalyje numatyta, kad asmuo yra baudžiamas už vaiko tvirkinimą, jei jis seksualiai liečia jaunesnį nei 15 metų vaiką, įkalbinėja vaiką dalyvauti seksualinio pobūdžio veiksmuose, o pagal minimo straipsnio 2 dalį atlieka kitus, diskomfortą keliančius veiksmus, kitaip žodžiais ar veiksmais priekabiauja prie asmens tokiu būdu, kuris gali pažeisti to asmens seksualinį neliečiamumą. Pagal šį straipsnį gali būti baudžiama už aukos krūtų ar lytinių organų lietimą, seksualinio pobūdžio pareiškimus, intymių klausimų uždavinėjimą, seksualinį kontaktą telefonu ar elektroniniu paštu ir pan. Pastebėtina, jog pagal minimą straipsnį yra reikalaujama, kad veiksmas ar pareiškimas „galėtų pažeisti asmens seksualinį neliečiamumą“, tačiau nėra būtina įrodyti, kad nukentėjusysis konkrečiu atveju iš tikrųjų jaučiasi pažeistas, užtenka, kad tai būtų veiksmas, kuris paprastai galėtų pažeisti asmens seksualinį neliečiamumą (Dafnäs, 2017, p. 14-15).

Pagal Švedijos BK 6 skyriaus 10 skirsnį už jaunesnio nei 15 metų vaiko seksualinį lietimą arba skatinimą atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus ar dalyvauti juose asmuo yra baudžiamas laisvės atėmimo bausme iki 2 metų, o kiti žodžiai ar veiksmai, galintys sukelti diskomfortą ir pažeisti tokio asmens seksualinę neliečiamybę yra baudžiami bauda arba laisvės atėmimu iki 2 metų.

Taigi, įvertinus skirtingų užsienio valstybių teisinį reguliavimą galima išskirti tokius pagrindinius aspektus, į kuriuos tikslinga atsižvelgti, svarstant Lietuvos įstatymų leidybos tobulinimo galimybės baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą kontekste: 1) užsienio valstybių praktikoje bet kokie seksualiniai fizinio sąlyčio veiksmai, kurie nėra susiję su intervencija (Prancūzija, Vokietija) ar nepriklausomai nuo intervencijos į asmens kūną buvimo (Estija), yra baudžiami pagal tą pačią baudžiamojo įstatymo nuostatą, o baudžiamoji atsakomybė už tvirkinamuosius veiksmus, kaip savarankišką nusikaltimą, apribojama tik intelektinio tvirkinimo veiksmais. Vienintelėje iš analizuotų valstybių – Švedijoje – tvirkinamieji veiksmai apima tiek fizinius, tiek intelektinius veiksmus, tačiau numatyta, jog už jaunesnio nei 15 metų asmens seksualinį lietimą arba skatinimą atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus ar dalyvauti juose (fizinio tvirkinimo veiksmus) asmuo yra baudžiamas laisvės atėmimo bausme iki 2 metų, o intelektinio tvirkinimo veiksmai yra baudžiami bauda arba laisvės atėmimu iki 2 metų, t.

y. intelektualinio tvirkinimo atveju teismams yra numatyta galimybė rinktis ir švelnesnę bausmę – baudą; 2) Nukentėjusio asmens amžiaus ribos svyruoja nuo 14 metų iki 18 metų ir tam tikrais atvejais daro įtaką skiriamos bausmės dydžiui. Pavyzdžiui, Švedijoje intelektualinio tvirkinimo veiksmai, nukreipti prieš jaunesnius nei 18 metų asmenis, užtraukia 5 metų laisvės atėmimo bausmę bei 75 000 eurų baudą, o jei nukentėjęs nuo šių veiksmų asmuo yra nesulaukęs 15 metų – 10 metų laisvės atėmimo bausmę ir 150 000 eurų baudą. Taip pat Estijoje lytinis santykiavimas ar kitoks seksualinio pobūdžio fizinis veiksmas, nukreiptas prieš jaunesnį kaip 16 metų asmenį užtraukia metų laisvės atėmimo bausmę, tačiau jei nukentėjusysis yra jaunesnis nei 14 metų – iki 8 metų laisvės atėmimo bausmę.

Įvertinus užsienio valstybių praktiką, bei atsižvelgiant į tai, kad fizinis tvirkinimas dažnai pasireiškia labai panašia forma kaip ir lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu, būdingu seksualiniam prievartavimui, o praktikoje kyla šių veiksmų atirbojimo problemų, šio darbo autorės nuomone, Lietuvos įstatymų leidėjui būtų tikslinga apsvarstyti šiuo metu galiojančio teisinio reglamentavimo pokyčių galimybę, atsižvelgiant, pavyzdžiui, į Vokietijos ir Prancūzijos praktiką, kurioje visi fiziniai seksualinio pobūdžio veiksmai, nesusiję su intervencija į asmens kūną, yra įtvirtinti vienoje savarankiškoje normoje, o atsižvelgiant į tai, kad nors ir Lietuvos teisės doktrinoje yra kalbama apie tvirkinimo veiksmų skirstymą į intelektualinius ir fizinio pobūdžio tvirkinamuosius veiksmus, tačiau baudžiamajame įstatyme minėta atskirtis nėra padaryta, būtų tikslinga apsvarstyti ir fizinio tvirkinimo veiksmų atirbojimą nuo intelektualinio tvirkinimo veiksmų, kurie nėra susiję su asmens kūno, lytinių organų lietimui, glostymu ir pan.

2. JAUNESNIO NEGU 16 METŲ ASMENS TVIRKINIMO NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES ANALIZĖ

2.1. Objektas ir nukentėjęs asmuo

Objektas. Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą BK 153 str. numatytos nusikalstamos veikos objektas yra jaunesnio negu 16 metų asmens seksualinis neliečiamumas. Nors ir seksualinio neliečiamumo sąvoka baudžiamajame įstatyme tiesiogiai nėra įtvirtinta, tačiau kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, jog seksualinis neliečiamumas, kaip įstatymo saugoma vertybė – tai vaiko saugumas nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi (LAT 2016 m. balandžio 6 d. nutartis).

Pažymėtina, kad seksualinio neliečiamumo apsauga gali būti kildinama iš prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992) (toliau – Konstitucija), antai Konstitucijos 21 str. 1 d. įtvirtinta asmens neliečiamumo garantija laikytina vienu iš konstitucinės žmogaus orumo apsaugos elementų, be to, yra būtina asmens fizinio aktyvumo, intelektinės ir kūrybinės laisvės, taigi ir laisvos asmenybės raiškos, prielaida. Asmens fizinė ir psichinė neliečiamybė yra sudedamoji asmens teisės į privatumą dalis, o savavališkai ir neteisėtai kišantis į žmogaus privatų gyvenimą kartu yra kėsinamasi ir į asmens garbę ir orumą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2023 m. spalio 4 d. nutarimas). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog padarius BK 153 str. įtvirtintą nusikaltimą, be jaunesnio negu 16 metų asmens seksualinio neliečiamumo, yra kėsinamasi ir į papildomus objektus, t. y. fizinį ir psichinį neliečiamumą, garbę bei orumą.

Nukentėjęs asmuo. Nukentėjusiu asmeniu pagal BK 153 str. yra laikomas bet kokios lyties jaunesnis negu 16 metų asmuo. Nors nukentėjusiaisiais pagal minimą straipsnį gali būti abiejų lyčių asmenys, tačiau, remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ataskaitų duomenimis⁵, tvirkinimo aukos dažniausiai būna mergaitės. Remiantis minėta oficialia statistika (2017 m. sausio mėn. – 2024 m. vasario mėn. laikotarpiu), buvo užregistruota net 705 mergaitės, nukentėjusios nuo tvirkinimo veiksmy, kai tuo tarpu tvirkinimo aukomis tapo tik 163 berniukai. Šio darbo

⁵ Informacija pateikiama pagal Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ataskaitą: Duomenys apie įtariamus (kaltinamus) ir nukentėjusius asmenis Lietuvos Respublikoje (Forma_1G-A). Prieiga per internetą: <https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2022&period=1-10&group=163&fbclid=IwAR1IAZAVZsicwCfIVxuTerSA YQW IrsuL9LCIZJO7by-7ujFv4Mu60ZoRFCE>

autorė pažymi, kad seksualinio pobūdžio nusikalstamos veikos, ypač nukreiptos prieš vaikus, pasižymi labai dideliu latentiskumu, taigi išvada apie nukentėjusių nuo tvirkinimo asmenų lyčių apimtį yra daroma remiantis tik registruotais duomenimis.

2.2. Veika

Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 153 str. kyla tam, kas atliko jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo veiksmus, tačiau tvirkinamieji veiksmai baudžiamajame įstatyme nėra apibrėžti, nėra įvardyta, kas sudaro tokių veiksmų turinį (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 19 d. nuosprendis).

Pažymėtina, kad tvirkinamųjų veiksmų sąvoka nėra pateikiama ne tik baudžiamajame įstatyme, bet ir kituose Lietuvos teisės aktuose. Tam tikras požiūris į tvirkinamųjų veiksmų sampratą nacionalinėje teisėje gali būti pastebimas tik Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimo kontekste, antai įgyvendinant 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR (toliau – Direktyva 2011/93/ES), 2012 m. rugsėjo 11 d. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija parengė Direktyvos 2011/93/ES ir nacionalinių teisės aktų atitikties lentelę (Direktyvos 2011/93/ES ir <...> atitikties lentelė, 2012), pagal kurią tvirkinimas prilyginamas vaiko, nesulaukusio amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, vertimui stebėti seksualinius veiksmus (Direktyvos 2011/93/ES 3 str. 2 d.) ar seksualinę prievartą (Direktyvos 2011/93/ES 3 str. 3 d.), net jei jis neturi dalyvauti atliekant šiuos veiksmus, t. y. nurodoma, kad Direktyvos 2011/93/ES 3 str. 2 ir 3 d., numatančios minėtus veiksmus, yra visiškai įgyvendintos BK 153 str. Taigi, tvirkinamieji veiksmai šiame kontekste prilyginti vaiko vertimui stebėti seksualinius veiksmus bei seksualinę prievartą, tačiau sąvoka, kuri apibrėžtų „tvirkinimą“, nacionaliniuose teisės aktuose nėra įtvirtinta.

Pastebėtina, kad tvirkinimo samprata nėra aiškiai apibrėžta ir bendrinėje lietuvių kalboje, antai žodžio „tvirkinti“ priešastinis veiksmažodis, nurodantis šio žodžio kilmę yra „tvirkiti“, kuris lietuvių kalbos žodyne yra apibūdinamas kaip „darytis nedrausmingam, dykti“, „prarasti dorą, pasileisti“ (Lietuvių kalbos žodynas, 1941-2002). Atsižvelgiant į tai, manytina, jog tvirkinimu galėtų būti laikomi veiksmai, darantys įtaką jaunesnio negu 16 metų asmens doriai, moralinėms vertybėms, galintys neigiamai paveikti tokio asmens elgesį ir pan., tačiau tvirkinamųjų veiksmų turinys bendrinėje kalboje vis tiek lieka neaiškus.

Atsižvelgiant į tai, kad tvirkinamųjų veiksmų samprata nėra pateikiama nei nacionaliniuose teisės aktuose, nei bendrinėje lietuvių kalboje, tikslinga tokių veiksmų

turinį atskleisti įvertinus teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pateikiamus išaiškinimus, tačiau pastebėtina, jog teismų praktika nėra suformulavusi baigtinio tvirkinamųjų veiksmų sąrašo. Ar kaltininko veiksmai laikytini tvirkinamaisiais BK 153 str. prasme, sprendžiama pagal konkrečias byloje nustatytas aplinkybes (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. kovo 28 d. nuosprendis).

LAT praktikoje ne kartą yra konstatuota, kad tvirkinimu yra laikomi seksualinio pobūdžio veiksmai prieš jaunesnį negu 16 metų asmenį, nepriklausomai nuo kaltininko požiūrio į atliekamus tokio pobūdžio veiksmus, kai nustatyta, kad tokie veiksmai sukėlė per ankstyvą jaunesnio negu 16 metų asmens domėjimąsi lytiniais santykiais ir kitokius neigiamus padarinius (LAT 2024 m. sausio 10 d. nutartis), o teisės doktrinoje pastebima įžvalgų, kad tokie seksualinio pobūdžio veiksmai gali pasireikšti tiek kaip fizinis tvirkinimas (įvairūs fizinio sąlyčio veiksmai vaiko atžvilgiu, vaikų skatinimas atlikti juos tarp savęs, tokių veiksmų atlikimas vaikui stebint), tiek kaip intelektualinis tvirkinimas (pvz., pornografijos rodymas) (Gutauskas et al., 2021, p. 203-204). LAT yra suformavęs aiškia taisyklę, kad tvirkinamieji veiksmai yra nesusiję su intervencija į asmens lytinius organus ir lytinės aistros tenkinimu su tuo žmogumi. Tokie veiksmai paprastai pasireiškia demonstruojant jaunesniam negu 16 metų asmeniui lytinius organus, jį nurengiant, glostant vaiko kūną ar jo lytinius organus, taip pat ir lytiškai santykiaujant ar tenkinant lytinę aistrą tokio asmens akivaizdoje ir pan. (LAT 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis). Taigi, tvirkinimas, kaip nusikalstama veika, yra padaromas kaltininkui atliekant aktyvius veiksmus, galinčius sukelti per ankstyvą jaunesnio negu 16 metų asmens domėjimąsi lytiniais santykiais ir kitokius neigiamus padarinius, kurie gali pasireikšti tiek fizine, tiek intelektine forma.

Analizuojant LAT praktiką dėl jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo, pastebėtina, kad pirmoji kategorija veiksmų, kurie teismų praktikoje laikomi tvirkinimu, yra **nukentėjusio asmens kūno, lyties organų lietimasis ar glostymas**. Pavyzdžiui, kaltininkas pripažintas tvirkinusiu 16 metų nesulaukusią nukentėjusiąją, kai nurengęs jai nuo viršaus iki pusės maudymosi kostiumėlių, rankomis trindamas ir glostydamas lietė nukentėjusiosios juosmenį, sėdmenis ir krūtis, kišo rankas prie lytinių organų (LAT 2018 m. birželio 5 d. nutartis); ranka glostė per sauskelnes ties jos lytiniais organais, po to užkišęs už sauskelnių ranka glostė jos lytinius organus (LAT 2015 m. gruodžio 15 d. nutartis); liepė nukentėjusiajai suptis ant durų rankenų, po to apkabinęs per liemenį pabučiavo po vieną kartą į apsinuoginusius nukentėjusiosios nugarą ir užpakaliuką bei iš nugaros pusės užkišęs kairę ranką po kelnaitėmis pirštais perbraukė per nukentėjusiosios lytinius organus (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. liepos 13 d. nuosprendis).

Kaip tvirkinamieji, LAT praktikoje buvo pripažinti ir tokie veiksmai, kai yra **liečiami kaltininko lytiniai organai**. Pavyzdžiui, LAT tvirkinamaisiais veiksmais pripažino atvejį, kai kaltininkas vieną kartą mažametės ranką uždėjo ant savo lytinių organų ir taip atliko tvirkinimo veiksmus su nukentėjusiaja mažamete (LAT 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis).

Iš teismų praktikos analizės akivaizdu, kad tvirkinimas, kaip nusikalstama veika, gali pasireikšti ne tik glostant jaunesnio nei 16 metų asmens kūną ar jo lytinius organus, bei prašant liesti kaltininko lytinius organus, tačiau ir **amoraliais (nepadoriais, neatitinkančiais moralinių principų) pasakojimais** apie seksualinio potraukio tenkinimą, kaip antai, vartojant vulgarius vyriško lytinio organo reikšmę turinčius žodžius, pavyzdžiui, „sysalas“, „pimpalas“, seksualinį nukrypimą apibūdinančius žodžius „pedofilija“, „pedofilas“, menamais klausimais klausinėjant ir aptarinėjant lytinių organų kišimą į burną ir kitas kūno vietas, lytinių organų laižymą, taip pat sistemingai amoraliais pasakymais pasakojant apie vyriškus lytinius organus, jų bučiavimą, lytinius santykius ir lytinių organų „kišimą“, skausmą lytinių santykių metu, „draugus su pimpalais“ (LAT 2018 m. spalio 31 d. nutartis); sugyventinės dukrai nuolatos kalbant apie intymius dalykus, sakant šiuos žodžius: „cielka, jo?“, „aš noriu augintis tave“, „gal, davai, pažaidžiam dviese?“, „pas mane erekcija pradeda daryt nesąmones“, „tai ar nori dalintis savo G tašku su manimi?“ ir kitus panašius žodžius. Teismo buvo nustatyta, kad kaltininkas tokiu elgesiu atliko veiksmus, galinčius sukelti nukentėjusiosios mažametės lytinį susijaudinimą, per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis ir sutrikdyti vaiko fizinę bei psichologinę vystymąsi (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 7 d. nutartis). Pažymėtina ir tai, jog seksualinio pobūdžio informacija ne visada yra tvirkinamojo pobūdžio, pavyzdžiui, tais atvejais, kai informacija pateikiama siekiant apsaugoti vaiką nuo lytiškai plintančių ligų, nėštumo, veika nebus laikoma tvirkinimu. Tėvai, pedagogai ar kiti asmenys negali būti traukiami atsakomybėn už tai, jog davė vaikams su lytiniu švietimu susijusius patarimus, siekdami juos apsaugoti (Steponavičiūtė, 2005, p. 23).

Veika gali būti įgyvendinama ir **siunčiant amoralaus bei seksualinio turinio SMS žinutes**, pavyzdžiui, rašymas apie savo ir nukentėjusiosios lytinius organus, siūlymas susitikti ir santykiauti analiniu būdu, nurodant, kaip tai bus daroma, skatinant jai pačiai pažeisti mergystės plėvę pirštais, kad jie galėtų santykiauti lytiniu būdu ir kt. (Panevėžio apygardos teismo 2019 m. balandžio 25 d. nutartis).

Kaip jau buvo minėta, seksualinio pobūdžio veiksmai gali pasireikšti kaip intelektinis tvirkinimas ir **demonstruojant jaunesniems nei 16 metų asmenims pornografiją**. Toks atvejis buvo nustatytas ir byloje, kai mokytojas kūno kultūros mokytojų kabinete užrakinęs duris fotoaparato ekrane rodė nukentėjusiajam nuogus vyrų lytinius organus (LAT 2014 m.

spalio 7 d. nutartis). Pastebėtina, kad pornografinio turinio demonstravimas yra ne tik viena iš tvirkinamųjų veiksmų pasireiškimo formų, tačiau disponavimas pornografinio turinio dalykais taip pat sudaro ir savarankiškos nusikalstamos veikos sudėtį, t. y. BK 309 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuris gali pasireikšti ir pornografinio turinio platinimu, demonstravimu ir kt. Vertinant tvirkinamųjų veiksmų, pasireiškiančių pornografijos demonstravimu, santykį su pornografinio turinio dalykų platinimu, demonstravimu, kaip savarankiška nusikalstama veika, pastebėtina, jog jei intelektualinis tvirkinimas pasireiškia pornografinio turinio rodymu jaunesniam nei 16 metų asmeniui, tokia nusikalstama veika vertinama kaip jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimas ir papildomai pagal BK 309 str. nuostatas nėra kvalifikuojama, nebent būtų nustatyta, jog ji „padaryta ne tais pačiais veiksmais, kuriais buvo tvirkinamas mažametis“ (LAT 2014 m. vasario 18 d. nutartis). Pavyzdžiui, teismų praktikoje kaltininko veiksmai, pasireiškę, be kita ko, pornografinio turinio filmų jaunesniam nei 16 metų asmeniui rodymu (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. gruodžio 28 d. nutartis), internetinių puslapių, kuriuose buvo demonstruojami seksualinio (pornografinio ir erotinio) turinio vaizdai ir įrašai, rodymas nukentėjusiajai (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nutartis) buvo įvertinti kaip jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimas, papildomai nekvalifikuojant šių kaltininko veiksmų pagal BK 309 str.

Tvirkinimu, be kita ko, teismų praktikoje pripažįstami ir veiksmai, kai kaltininkas **tenkina lytinę aistrą jaunesnių nei 16 metų asmenų akivaizdoje ar demonstruoja jiems savo lytinius organus**. Su tokiais veiksmais buvo susidurta byloje, kai kaltininkas atėjęs prie vaikų darželio-mokyklos tvoros iš dalies apsinuogino bei specialiai atkreipdamas į save lauke žaidžiančių mažamečių vaikų dėmesį, „barškindamas atneštą vaikišką barškutį, atvirai demonstravo mažamečiams vaikams savo lytinius organus“ (LAT 2018 m. birželio 5 d. nutartis); teismai tvirkinimu pripažino ir kaltininko veiksmus jam atvykus į įvykio vietą susitikti su jaunesnėmis nei 16 metų mergaitėmis, ketinant atlikti tvirkinamuosius veiksmus (rodyti joms savo lytinį organą ir masturbuoti jų akivaizdoje), o sužinojus, kad su mergaitėmis atėjo ir jų bendraamžiai berniukai, kaltininkas leido ir jiems stebėti, kaip jis masturbuojasi (LAT 2020 m. gegužės 26 d. nutartis).

Be aukščiau aptartų veikų, teismų praktikoje randama pozicija, kad **skatinimas jaunesniems nei 16 metų asmenims atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus tarp savęs ar su savimi** taip pat atitinka nusikaltimo, numatyto BK 153 str. sudėtį, kadangi akivaizdu, jog tokių veiksmų atlikimas gali sukelti lytinį susijaudinimą bei per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis. Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teisme buvo nagrinėta byla, kurioje kaltininkas iškarpė savo dukrai plaukus ir liepė juos susikišti į lytinius organus, po to iš

lytinių organų ištrauktus plaukus liepė valgyti, taip pat vertė ją kišti pirštą į išangę ir po to į burną. Tokie kaltininko veiksmai buvo kvalifikuoti kaip jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimas (Šiaulių apygardos teismo 2017 m. sausio 4 d. nutartis).

Svarbu įvertinti ir tai, kad tvirkinimas, kaip nusikalstama veika, laikoma baigta atlikus tvirkinimo veiksmus nepriklausomai nuo jų poveikio nukentėjusiajam. Tai, kad asmuo jau yra tvirkintas ar lytiškai santykiavęs, veikos kvalifikavimui reikšmės neturi (Abramavičius et al., 2009, p. 194). Taigi, BK 153 str. aprašyta nusikalstama veika yra formali pagal savo konstrukciją ir baudžiamoji atsakomybė už tvirkinimo veiksmus kyla nepriklausomai nuo jų poveikio nukentėjusiajam, t. y. nusikalstama veika yra baigta pradėjus atlikti tvirkinimo veiksmus. Nepaisant to, tiek LAT praktikoje (pavyzdžiui, LAT 2024 m. sausio 10 d. nutartis), tiek teisės doktrinoje yra pastebima pozicija, jog BK 153 str. įtvirtinta nusikalstama veika kėsinama į jaunesnio negu 16 metų asmens seksualinį neliečiamumą, nepriklausomai nuo kaltininko požiūrio į atliekamus veiksmus, jeigu yra nustatoma, kad tokie veiksmai sukėlė per ankstyvą vaiko domėjimąsi lytiniais santykiais ar kitokius neigiamus padarinius (Gutauskas et al., 2021, p. 203), tačiau, atsižvelgiant į tai, kad tvirkinimas, kaip nusikalstama veika, laikoma baigta atlikus tvirkinimo veiksmus nepriklausomai nuo jų poveikio nukentėjusiajam (Abramavičius et al., 2009, p. 194), tokia pozicija yra prieštaringa ir kritikuotina. Įvertinus tai, kad baudžiamosios atsakomybės už tvirkinamuosius veiksmus, nukreiptus prieš jaunesnį nei 16 metų asmenį, kilimui nėra būtina, jog kaltininko veiksmai sukeltų neigiamus padarinius, todėl, šio darbo autorės nuomone, apibrėžiant BK 153 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos baigtumą, būtų tikslinga aptartą poziciją konkretizuoti, numatant, jog BK 153 str. įtvirtinta nusikalstama veika kėsinama į jaunesnio negu 16 metų asmens seksualinį neliečiamumą, jeigu yra nustatoma, kad tokie veiksmai „sukėlė arba galėjo sukelti“ per ankstyvą vaiko domėjimąsi lytiniais santykiais ar kitokius neigiamus padarinius.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad tvirkinamųjų veiksmų samprata ir turinys atsiskleidžia tik per teismų praktikos išaiškinimus, tačiau tvirkinamųjų veiksmų sąrašas nėra išsamus. Remiantis teismų praktikoje pateikiamais išaiškinimais, BK 153 str. numatyta nusikalstama veika yra įvykdoma atliekant aktyvius seksualinio pobūdžio veiksmus, nesusijusius su intervencija į nukentėjusiojo asmens kūno ertmes ir lytinės aistros tenkinimu, t. y. 1) nukentėjusio asmens kūno, lyties organų lietimasis ar glostymas; 2) kaltininko lytinių organų lietimasis; 3) seksualinių veiksmų atlikimas jaunesnio negu 16 metų asmens akivaizdoje; 4) jaunesnio negu 16 metų asmens lenkimas / vertimas atlikti seksualinius veiksmus tarp savęs ar su savimi; 5) intelektualiniai tvirkinimo veiksmai (pornografinio turinio rodymas, amoralūs pasakojimai ir kt.). Nusikalstama veika yra

laikoma baigta pradėjus atlikti tvirkinimo veiksmus, nepriklausomai nuo to, ar šie veiksmai sukėlė per ankstyvą vaiko domėjimąsi lytiniais santykiais ir kitokius neigiamus padarinius.

2.3. Kaltė

Kaltė minimo nusikaltimo atžvilgiu yra įgyvendinama tiesiogine tyčia. Tai reiškia, kad norint traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą svarbu tai, kad kaltininkas suvoktų atliekantis tvirkinimo veiksmus, t. y. veiksmus, galinčius sukelti per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis jaunesniam negu 16 metų asmeniui ir nori taip elgtis (Gutauskas et al., 2021, p. 205).

Pažymėtina, jog siekiant nustatyti būtinojo nusikaltimo požymio – tiesioginės tyčios – buvimą, tokio pobūdžio bylose tikslinga papildomai atsižvelgti į tai, koku tikslu kaltininkas atliko tvirkinimo veiksmus, kadangi tokie atvejai, kai mažametis naktį atsikėlęs pamato savo tėvus lytiškai santykiaujant, laikyti tokį tėvų lytinį santykiavimą tvirkinamaisiais veiksmais negalima, nes nėra būtinojo požymio – tiesioginės tyčios, tačiau jei tėvai lytiškai santykiautų suvokdami, kad vaikas mato atliekamą lytinį aktą ir jų tikslas būtų tokio lytinio akto demonstravimu sukelti vaiko lytinį susijaudinimą, per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis, tuomet tokie veiksmai būtų pripažįstami kaip tvirkinimas, nes būtų padaryti veikiant tiesioginei tyčiai (Gutauskas et al., 2021, p. 205-206). Taigi, jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimas padaromas tik tiesiogine tyčia, t. y. kaltininkas suvokia, kad nukentėjusysis yra nesulaukęs 16 metų (arba turi ir gali tai numatyti) ir sąmoningai siekia daryti jam seksualinį poveikį, pavyzdžiui, sukelti lytinį susijaudinimą, per ankstyvą susidomėjimą lytinėmis funkcijomis, iškreiptą santykių tarp lyčių įsivaizdavimą ir sutrikdyti vaiko fizinį bei psichologinį vystymąsi.

Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas, kaip praktikoje turėtų būti vertinamos situacijos, kai kaltininkas galvoja, jog bendrauja ir seksualinio pobūdžio veiksmus atlieka su vyresniu nei 16 metų asmeniu. Pažymėtina, jog vadovaujantis BK 16 straipsnio 4 dalimi, asmuo baudžiamas už nusikaltimo padarymą dėl neatsargumo tik BK specialiojoje dalyje atskirai numatytais atvejais, tačiau tokia galimybė BK 153 str. nėra įtvirtinta, antai kaltininkas turi suvokti (arba turi ir gali numatyti), jog nukentėjęs asmuo yra nesulaukęs 16 metų amžiaus. Šiame kontekste pastebėtina, jog LAT praktikoje laikomasi nuomonės, kad kaltės, jos formos, rūšies subjektyvių (vidinių psichinių) nusikalstamos veikos požymių turinys atskleidžiamas ne vien tik paties kaltininko prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, išaiškinimus, kaip jis suvokė bei įvertino savo daromų veiksmų ar neveikimo pobūdį, padarinius, kokios paskatos nulėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama, bet ir tiriant bei vertinant ir išorinius (objektyviuosius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, būdą, pastangas juos

padarant, situaciją, kuriai esant tie veiksmai buvo padaryti, ir pan. (LAT 2018 m. birželio 5 d. nutartis). Teismų praktikoje dėl išžaginimo ir seksualinio veiksmų, nukreiptų prieš nepilnamečius / mažamečius, pastebima pozicija, jog jeigu kaltininkas nesuvokė, kad nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis asmuo, ir teismas pripažįsta, kad kaltininkas pagal bylos aplinkybes, ypač nukentėjusiojo fizinius duomenis, taip pat savo asmenines savybes, neturėjo ar negalėjo suvokti, kad nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis asmuo, BK 149 str. 3 ar 4 d. arba 150 str. 3 ar 4 d. numatyti kvalifikuojantys požymiai kaltininkui negali būti inkriminuoti (Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 2 d. nuosprendis). Atsižvelgiant į tai, kad BK 153 str. įtvirtintas nusikaltimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia, t. y. laikoma, kad kaltininkas suvokė, jog nukentėjęs asmuo yra nesulaukęs 16 metų, nebent kaltininkas įrodytų, jog buvo priešingai, t. y. kaltininkas nesuvokė ir neturėjo galimybės suvokti tikrojo nukentėjusio asmens amžiaus, šio magistro darbo autorės nuomone, aptarta praktika galėtų būti taikoma ir BK 153 str. kvalifikavimo kontekste. Manytina, jog nustačius, kad kaltininkas nesuvokė ir neturėjo galimybės suvokti, jog tvirkinamuosius veiksmus atlieka su jaunesniu nei 16 metų asmeniu, atsižvelgiant į nukentėjusio asmens išvaizdą (ar nukentėjęs asmuo, žvelgiant „iš šono“, gali būti priskiriamas tam tikro amžiaus žmonių kategorijai), fizinės brandos požymius, lytinio elgesio pobūdį, bendravimo su nukentėjusiu asmeniu aplinkybes ir kitas reikšmingas aplinkybes, leidžiančias spręsti dėl kaltininko žinių apie nukentėjusio asmens amžių turinio, kaltinamasis neturėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą, kadangi minima nusikalstama veika negali būti padaroma dėl neatsargumo.

Pastebėtina ir tai, kad nors teisės doktrinoje yra laikomasi pozicijos, jog tvirkinimo motyvai nėra būtinas nusikaltimo požymis, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad motyvų išaiškinimas padeda atriboti tvirkinimą nuo panašaus elgesio: pernelyg atviro vaikų seksualinio švietimo, elgesio su vaiku nudistų šeimose ir pan. (Gutauskas et al., 2021, p. 205), manytina, jog tvirkinimo motyvai turėtų būti vertinami ne kaip pagalbinis kriterijus, kvalifikuojant nusikalstamą veiką, o kaip vienas iš būtinųjų nusikaltimo požymių. Priešingu atveju, nėra aišku, kaip reikia atriboti, pavyzdžiui, vaikų seksualinį švietimą nuo tvirkinamųjų veiksmų, kadangi, kaip jau buvo minėta ankstesniame šio darbo poskyryje, seksualinio pobūdžio informacija ne visada yra tvirkinamojo pobūdžio, pavyzdžiui, tais atvejais, kai informacija pateikiama siekiant apsaugoti vaiką nuo lytiškai plintančių ligų, nėštumo ir pan. (Steponavičiūtė, 2005, p. 23) Be to, tvirkinimo motyvų atskleidimas yra reikšmingas ir skiriant bausmę (BK 54 str. 2 d. 3 p.).

Taigi BK 153 str. įtvirtinta nusikalstama veika padaroma tiesiogine tyčia, kurios turinys atskleidžiamas vertinant kaltininko suvokimą apie daromų veiksmų pobūdį, jų intensyvumą, būdą, pastangas juos padarant, situaciją, kuriai esant tie veiksmai buvo padaryti, ir pan. Siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą svarbu, kad kaltininkas suvoktų darantis seksualinį poveikį jaunesniam nei 16 metų asmeniui ir norėtų taip elgtis.

2.4. Subjektas

Pažymėtina, jog BK 13 str. yra nustatytos dvi amžiaus ribos, nuo kurių galima asmens baudžiamoji atsakomybė – tai 16 metų bendroji riba, kai asmuo gali būti patrauktas atsakomybėn už visas nusikalstamas veikas, ir 14 metų riba, kai asmuo gali būti patrauktas atsakomybėn tik už tam tikras, labai pavojingas tyčines nusikalstamas veikas (Kauno apygardos teismo 2024 m. kovo 5 d. nuosprendis), kaip antai nužudymas (129 str.), sunkus sveikatos sutrikdymas (135 str.), išžaginimas (149 str.), seksualinis prievartavimas (150 str.), vagystė (178 str.), plėšimas (180 str.), turto prievartavimas (181 str.), turto sunaikinimas ar sugadinimas (187 str. 2 d.), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimas (254 str.), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystė, prievartavimas arba kitoks neteisėtas užvaldymas (263 str.), transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimas (280 str. 2 d.) (BK 13 str. 2 d.). Atsižvelgiant į tai, jog jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimas nėra priskirtas prie labai pavojingų tyčinių nusikalstamų veikų, už kurių padarymą baudžiamoji atsakomybė kiltų nuo 14 metų, darytina išvada, jog baudžiamoji atsakomybė už tvirkinimo veiksmus kyla 16 metų sulaukusiam asmeniui.

Pastebėtina, jog teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, jog subjektais tvirkinimo bylose laikomi pakaltinami, tiek vyriškos, tiek moteriškos lyties asmenys, kuriems nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję 16 metų (Gutauskas et al., 2021, p. 206), tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą ir teismo pripažintas ribotai pakaltinamu, taip pat atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, tačiau bausmė jam gali būti švelninama remiantis BK 59 str., arba jis gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir jam taikomos BK 67 str. numatytos baudžiamąjo poveikio priemonės arba BK 98 str. numatytos priverčiamosios medicinos priemonės (BK 18 str. 2 d.). Atsižvelgiant į tai, kad BK 153 str. įtvirtintas nusikaltimas laikomas apysunkiu, t. y. už jį skiriama bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija šešerių metų laisvės atėmimo (BK 11 str. 4 d.), darytina išvada, jog už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo veiksmus baudžiamoji atsakomybė gali kilti ne tik pakaltinam, bet ir ribotai pakaltinamam asmeniui. Pavyzdžiui,

Klaipėdos apygardos teismo nagrinėtoje byloje buvo nustatyta, jog kaltinamojo atsakomybę lengvinanti aplinkybė yra tai, kad jis prisipažino padaręs nusikaltimus ir nuoširdžiai gailisi juos padaręs bei nusikaltimus padarė būdamas ribotai pakaltinamas, t. y. nusikaltimų padarymo metu pilnai ir visapusiškai negalėjo suvokti savo elgesio, o didelę įtaką jo nusikalstamų veikų padarymui turėjo P. B., kuris ilgą laiką tarpą jį seksualiai prievartavo (Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. vasario 12 d. nuosprendis). Taigi, BK 153 str. 1 d. įtvirtinto nusikaltimo subjektais gali būti pakaltinami ar ribotai pakaltinami abiejų lyčių asmenys, sulaukę 16 metų.

Atkreiptinas dėmesys, jog tvirkinamieji veiksmai jaunesnio negu 16 metų asmens atžvilgiu gali būti įgyvendinami veikiant ne tik vienam nusikaltimo subjektui, tačiau ir bendromis kelių asmenų pastangomis, t. y. bendrininkaujant. Bendrininkavimą, kaip ir nusikalstamos veikos sudėtį, apibūdina ir atskleidžia objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma: dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką; jų veikos bendrumas; susitarimas daryti nusikalstamą veiką kartu ir tyčios bendrumas, kai kiekvienas bendrininkas suvokia, kad daro nusikalstamą veiką ne vienas, o bendrai su kitu asmeniu (ar kitais asmenimis) (LAT 2024 m. vasario 14 d. nutartis). Vadovaujantis BK 24 str. 2 d., nusikalstamos veikos bendrininkai yra vykdytojas, organizatorius, kurstytojas ir padėjėjas. Pastebėtina, jog bendrininkavimo pasireiškimo galimybė tvirkinamųjų veiksmų įgyvendinimo kontekste buvo vertinama ir rezonansinėje Kauno pedofilijos byloje, antai 2009 m. spalio 6 d. Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad galima pagrįstai įtarti, jog L. Stankūnaitė, suteikdama sąlygas įtariamajam A. Ūsui tvirkinti savo mažametę dukterį ir pati tiesiogiai stebėdama su vaiku atliekamus veiksmus, padėjo A. Ūsui tvirkinti mergaitę. Dėl to jos veiksmuose yra galimos nusikalstamos veikos, apibrėžtos BK 24 str. 6 dalyje ir 153 str. požymių (Ekspertai.eu, 2012)⁶. Bendrininkavimo pasireiškimas, atliekant tvirkinamuosius veiksmus, buvo nustatytas ir byloje, kurioje pagal BK 24 str. 5 d. ir 153 str. 1 d. kaltininkas buvo nuteistas už tai, kad veikdamas bendrai su A. Č., įkalbinėjo ir liepė A. Č. rodyti pornografinio turinio dalykus mažametei, ko pasekoje tokiais veiksmais palenkė A. Č. per susirašinėjimų ir pokalbių programą „Messenger“ mobiliojo ryšio telefono vaizdo skambučiu rodyti mažametei vyrišką lytinį organą, tokiu būdu sukurstė A. Č. tvirkinti jaunesnį negu 16 metų asmenį (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 28 d. nuosprendis). Taigi, BK 153 str. 1 d. įtvirtintas nusikaltimas gali būti padaromas ir bendrininkaujant, t. y. bendromis kelių asmenų pastangomis realizuojant bent dalį bendros

⁶ Pažymėtina, jog Vilniaus apygardos prokuratūros 2010 m. sausio 26 d. nutarimu ikiteisminis tyrimas jos atžvilgiu nutrauktas nepadarius nusikalstamų veikų, turinčių nusikaltimų, numatytų BK 24 str. 6 d., 153 str. 4 d. požymių (Panevėžio apygardos teismo 2010 m. birželio 4 d. nutartis).

nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių (BK 24 str. 3 d.), parengiant nusikalstamą veiką ar jai vadovaujant (BK 24 str. 4 d.), palenkiant kitą asmenį daryti nusikalstamą veiką (BK 24 str. 5 d.), padedant daryti nusikalstamą veiką duodant patarimus, nurodymus, teikiant priemones arba šalinant kliūtis, saugant ar pridengiant kitus bendrininkus, iš anksto pažadėjus paslėpti nusikaltėlį, nusikalstamos veikos darymo įrankius ar priemones, šios veikos pėdsakus (BK 24 str. 6 d.).

Be to, pagal BK 153 str. 2 d., už jaunesnių nei 16 metų asmenų tvirkimą gali atsakyti ir juridiniai asmenys. Viena vertus, gali pasirodyti, jog juridinis asmuo negali būti baudžiamas už nusikaltimus, kurie iš prigimties reikalauja fizinio asmens veiksmų, tačiau taikyti juridiniam asmeniui baudžiamąją atsakomybę nėra įmanoma, nenustačius fizinio asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką, kadangi sprendžiant dėl juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės visais atvejais būtina, jog juridinis asmuo atitiktų BK 20 str. įtvirtintas sąlygas: 1) juridinis asmuo atsako tik už tas nusikalstamas veikas, už kurių padarymą BK specialiojoje dalyje nurodyta juridinių asmenų atsakomybė; 2) nusikalstamą veiką padarė fizinis asmuo, kuris atitinka BK 20 str. 2 ar 3 d. nurodytus požymius, siejančius jį su juridiniu asmeniu; 3) nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba interesais (LAT 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis).

Pastebėtina, jog BK 20 str. 2 ir 3 d. reglamentuoti fizinio asmens požymiai yra alternatyvūs: 1) tai fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujamas pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą (BK 20 straipsnio 2 dalis); arba 2) tai juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas, nusikalstamą veiką padaręs BK 20 straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros arba kontrolės (BK 20 straipsnio 3 dalis). Be to, juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė turi būti pagrįsta ne pavienių, bet visumos BK 20 str. ir kituose straipsniuose nurodytų baudžiamosios atsakomybės sąlygų konstatavimui, pavyzdžiui, juridinio asmens kaltė, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai ir pan. (LAT 2019 m. gegužės 21 d. apžvalga Nr. AB-49-1).

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, BK 153 str. 1 d. įtvirtinto nusikaltimo subjektais gali būti pakaltinami ar ribotai pakaltinami abiejų lyčių asmenys, sulaukę 16 metų, veikę tiek pavieniui, tiek bendromis kelių asmenų pastangomis, t. y. bendrininkaujant, o pagal BK 153 str. 2 d. baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma ir juridiniams asmenims, jei būtų nustatytos BK 20 str. įtvirtintos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už fizinio asmens padarytą veiką sąlygos.

3. JAUNESNIO NEGU 16 METŲ ASMENS TVIRKINIMO ATSKYRIMAS NUO PANAŠIŲ SEKSUALINIO POBŪDŽIO NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ

Lietuvos teisinėje sistemoje kvalifikavimo problemų, siekiant atriboti jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą nuo kitų seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų, nekelia tokie atvejai, kai yra nustatoma, kad kaltininko veiksmai buvo susiję su intervencija į vaiko kūno ertmes, ir yra laikomi seksualinio prievartavimo veiksmais pagal BK 150 str., tačiau Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra susiformavusi teisinė problema, kylanti iš seksualinio prievartavimo sudėtyje įtvirtinto lytinės aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio būdu. Taip yra todėl, kad abiem nusikaltimais yra kėsiniama į nepilnamečio (jaunesnio negu 16 metų pagal BK 153 str.) asmens seksualinį neliečiamumą, o su asmeniu atliekami neteisėti seksualinio pobūdžio veiksmai gali pasireikšti labai panašia forma (LAT 2019 m. balandžio 30 d. nutartis). Įvertinus už šiuos nusikaltimus galimų skirti bausmių dydį, matyti, kad už jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimą yra numatyta laisvės atėmimo bausmė iki 5 metų, o nepilnamečio / mažamečio seksualinis prievartavimas gali nulemti laisvės atėmimą net ir iki 13 metų. Toks kardinalus griežčiausių bausmių skirtumas už minėtas nusikalstamas veikas tik dar labiau išryškina jų kvalifikavimo problematikos išsprendimo svarbą, todėl yra tikslinga apžvelgti teismų praktiką ir išskirti kriterijus, kuriais remiantis galima atriboti minimas seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

Pažymėtina, kad šių nusikalstamų veikų atribojimo klausimą LAT Senatas bandė spręsti dar 2004 m., aiškindamas, kad atribojant lytinės aistros tenkinimą su vaiku nuo jo tvirkinimo, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tvirkinimo sudėtis nenumato nei fizinio smurto, nei grasinimų, nei kitokios prievartos panaudojimo prieš mažametį (2004 m. LAT Senato nutarimas Nr. 49), tačiau, atsižvelgiant į tai, kad lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu gali būti vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, kas yra vienas iš BK 150 str. numatytų alternatyvių nusikaltimo padarymo būdų, fizinio smurto, grasinimų ar kitokios prievartos panaudojimo buvimas / nebuvimas, nevisais atvejais gali būti esminiu kriterijumi, lemiančiu aptariamų veikų atribojimą. Dėl minimų priežasčių iš LAT Senato paaiškinimo vis tiek nėra aišku, kuo lytinės aistros tenkinimas fizinio sąlyčio būdu pagal BK 150 str., t. y. dirginant vyro ar moters lytinius organus, skiriasi nuo lytinių organų glostymo kaip tvirkinimo požymio, numatant, kad vaiko tvirkinimas gali būti padaromas glostant vaiko kūną ar jo lytinius organus, prašant glostyti kaltininko lytinius organus, bei kitais atvejais, kai yra fizinis sąlytis, bet nėra intervencijos į asmens kūno ertmes.

Atsižvelgiant į praktikoje toliau kylančias kvalifikavimo problemas, LAT ir vėliau bandė išskirti šių dviejų nusikalstamų veikų atribojimo kriterijus. Pavyzdžiui, LAT yra

konstatavęs, kad vaiko seksualinis prievartavimas, palyginti su tokio asmens tvirkinimu, yra pavojingesnė veika, sukelianti daug didesnę žalą vaikui (LAT 2016 m. balandžio 6 d. nutartis), o vienas pagrindinių lytinės aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio ir tvirkinamųjų veiksmų atribojimo kriterijų yra su mažamečiu ar nepilnamečiu asmeniu atliekamų neteisėtų **veiksmų seksualinis pobūdis** ir jų intensyvumas, kadangi seksualinį prievartavimą BK 150 str. prasme gali sudaryti ne bet koks fizinis sąlytis su nukentėjusiuoju, o tik toks, kuris: 1) geba tenkinti lytinę aistrą; 2) pagal savo poveikį ir neigiamus padarinius palyginamas su prievartine sueitimi, atlikta natūraliu, analiniu arba oraliniu būdu (LAT 2018 m. birželio 5 d. nutartis). Atsižvelgiant į tai, kad lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu gali pasireikšti lytinių organų masturbavimu, pirštų ar kitokių daiktų kišimu į kito asmens lytinius organus ar išeinamąją angą (LAT 2018 m. birželio 5 d. nutartis), natūralu, jog tokių veiksmų seksualinis pobūdis pagal savo poveikį gali būti prilyginamas sueičiai, atliekamai natūraliu, analiniu, oraliniu būdu, ir gebančiai tenkinti kaltininko lytinę aistrą, todėl su intervencija į asmens kūno ertmes ar lytinių organų masturbacija susiję seksualinio pobūdžio veiksmai praktikoje atribojimo problemų neturėtų kelti, kadangi šie primena lytinės sueities imitaciją ir gali būti užtektini lytinės aistros tenkinimui.

Didesnių atribojimo problemų kyla tais atvejais, kai lytinė aistra kitokio fizinio sąlyčio būdu tenkinama dirginant vyro ar moters lytinius organus, intensyviai liečiant nukentėjusiojo lytinius organus ar priverčiant nukentėjusįjį liesti kaltininko lytinius organus, o tvirkinamieji veiksmai pasireiškia glostant vaiko kūną ar jo lytinius organus (LAT 2018 m. birželio 5 d. nutartis), liečiant kaltininko lytinius organus (LAT 2013 m. kovo 12 d. nutartis). Tokiu atveju, reikšmingu šių veikų atribojimo kriterijumi tampa šių veiksmų **intensyvumas**, kadangi nėra aišku, kuo nukentėjusio asmens ar kaltininko lytinių organų dirginimas, lietimasis, būdingas lytinės aistros tenkinimui kitokio fizinio sąlyčio būdu, skiriasi nuo vaiko lytinių organų glostymo, kaltininko lytinių organų lietimasis, kaip tvirkinimo požymių. Pastebėtina, jog teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog ne bet koks, o būtent „intensyvus“ nukentėjusio asmens ar kaltininko lytinių organų lietimasis yra laikomas lytinės aistros tenkinimu kitokio fizinio sąlyčio būdu, tačiau tokių veiksmų intensyvumo kriterijai ir samprata teismų praktikoje nėra aiškiai pateikiami. Atkreiptinas dėmesys, kad tokiais atvejais teismai kaltininko atliktus veiksmus vertina, vadovaudamiesi ne tik atliktų veiksmų pobūdžiu (fizinio sąlyčio panašumu į natūralų, analinį ir oralinį lytinį aktą), tačiau atsižvelgia ir į papildomus kriterijus, t. y. 1) **ar sąlytis buvo tik fragmentiškas, ar nuoseklus** ir tikslingas; 2) **ar įvykio vieta** buvo palanki lytinės aistros tenkinimui; 3) koks buvo kaltininko ir nukentėjusiojo **apsinuoginimo lygis**; 4) į tai, kiek

toks sąlytis objektyviai **gali tenkinti žmogaus lytinę aistrą** (pvz., sąlytis, kuriuo įmanoma vien tik pažeminti žmogų, neatitinka kitokio fizinio sąlyčio prasmės); 5) taip pat **nukentėjusio asmens savybes** (pvz., tas pats fizinis sąlytis su vaiku ir suaugusiuoju gali turėti visiškai kitokį neigiamą poveikį ir kitaip vertinamas); 6) į **panaudotos prievartos intensyvumą** (žiaurumas, įžūlumas, tyčiojimasis, brutalus žeminimas suteikia daugiau motyvacijos fizinį sąlytį vertinti kaip seksualinio prievartavimo požymį) ir pan. (LAT 2016 m. balandžio 6 d. nutartis). Pavyzdžiui, LAT yra konstatavęs, kad tvirkinimas pasireiškė nurengiant nuo viršaus iki pusės nukentėjusiajai maudymosi kostiumėlį ir taip ją apnuoginant, rankomis trinant ir glostant nukentėjusiosios juosmenį, sėdmenis ir krūtis, kišant rankas prie lytinių organų, savo rankomis paimant nukentėjusiosios rankas ir įdedant į jas savo nuogą lytinį organą – varpą, priverčiant rankomis laikyti jo lytinį organą, suspaudžiant nukentėjusiosios rankas, kad ji taip spaustų jo lytinį organą. Įvertinus tai, kad lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu, be kita ko, gali pasireikšti „priverčiant nukentėjusią liesti kaltininko lytinius organus“, minima kaltininko veika turėtų būti kvalifikuojama kaip seksualinis prievartavimas, tačiau, kaip minėta, šiuo atveju LAT savo sprendimą kvalifikuoti šiuos veiksmus ne kaip seksualinį prievartavimą, o kaip tvirkinimą, grindė ne tik fizinio kontakto pobūdžiu, t. y. privertimu liesti kaltininko lytinį organą, tačiau atliekamų veiksmų intensyvumą vertino, atsižvelgiant ir į kitus teismų praktikoje suformuotus atribojimo kriterijus. LAT pabrėžė, kad minėti nusikalstami veiksmai „pagal savo poveikį negali būti vertinami kaip lytinės aistros tenkinimas, kuris pagal savo pobūdį ir pavojingumą galėtų būti pripažintinas fiziniu sąlyčiu, būdingu seksualiniam prievartavimui“. Šioje nutartyje LAT atsižvelgė taip pat ir į kitas aplinkybes, kaip antai, ar įvykio vieta buvo palanki lytinės aistros tenkinimui. LAT pabrėžė, kad nors nusikaltimo vieta yra nukentėjusiosios tetos bei jos sugyventinio gyvenamoji vieta, tačiau konkreči vieta, kurioje buvo atlikti seksualinio pobūdžio veiksmai prieš nukentėjusiąją, nebuvo palanki lytinės aistros tenkinimui, kadangi buvo suvažiavę giminės, žaidžiamos slėpynės, todėl bet kuriuo metu galėjo būti aptikti kitų asmenų. Be to, visi nusikalstami veiksmai truko tik apie 4 minutes, o paties veikimo pobūdis, t. y. lytinio organo įdėjimas į nukentėjusiosios rankas ir prašymas – privertimas jį laikyti (spausti), buvo fragmentiškas, po ko nukentėjusioji atitraukė rankas ir atstūmė duris pabėgo. Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, kad tokio pobūdžio nuteistojo veiksmai nebuvo nei pakankamai intensyvūs, nei užtektini lytinei aistrai su nepilnamete patenkinti. Be to, buvo pastebėta ir tai, kad kaltininkas įdėjęs savo lytinį organą nukentėjusiajai į rankas ir liepęs jį spausti, klausė, ar jai patinka, o tai, anot LAT, rodo, kad kaltininkas siekė sukelti nepilnametės lytinį susijaudinimą, o ne tokiu būdu ir tuo konkrečiu metu tikslą tenkinti lytinę aistrą kitokio

fizinio sąlyčio būdu (LAT 2018 m. birželio 5 d. nutartis). Pastebėtina, jog tokio pobūdžio bylose, kuriose masturbacijos faktas nėra nustatytas, o kaltininko lytinis organas yra tiesiog liečiamas, dirginamas, be jau aptartų seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo atribojimo kriterijų, šį atribojimą gali palengvinti **ejakuliacijos pasireiškimo faktas**, kadangi tai gali padėti nuspręsti, ar kaltininko lytinių organų lietimasis buvo nuoseklus ir užtektinas lytinės aistros patenkinimui. Pavyzdžiui, LAT buvo nurodęs, kad kaltininkas vieną kartą nukentėjusiosios ranką uždėjo ant savo lytinių organų ir taip atliko tvirkinimo veiksmus su nukentėjusiaja mažamete (LAT 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis), tačiau atvejai, kai kaltininkas liepė čiupinėti jo lytinį organą iki tol, kol „pradėjo bėgti keistas skystis“ iš lytinio organo, teismų praktikoje pripažįstami kaip seksualinis prievartavimas (Kauno apygardos teismo 2012 m. vasario 29 d. nutartis). Kitoje byloje seksualinio prievartavimo buvimo faktą taip pat patvirtino kaltininkui du kartus įvykusi ejakuliacija, nurodant, kad liepimas liesti lytinį organą nebuvo tik fragmentiškas, o nuoseklus ir tikslingas bei gebantis tenkinti lytinę kaltininko aistrą, o minėti nuteistojo tyčiniai veiksmai pagal savo poveikį gali būti prilyginami natūralia forma atliktai lytinei sueičiai, vertintini kaip lytinės aistros tenkinimas, kuris pagal savo pobūdį ir pavojingumą pripažintinas fiziniu sąlyčiu, būdingu seksualiniam prievartavimui, o ne mažametės tvirkinimui (LAT 2016 m. balandžio 6 d. nutartis).

Taigi, pagrindiniai kriterijai, padedantys atriboti tvirkinimo veiksmus nuo lytinės aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio būdu, yra fizinio sąlyčio panašumas į natūralų, analinį ir oralinį lytinį aktą, fizinio sąlyčio nuoseklumas, kaltininko siekiamas tikslas bei kaltininko galimybė patenkinti savo lytinę aistrą, papildomai atsižvelgiant ir į seksualinio pobūdžio veiksmų atlikimo vietą, trukmę, prievartos intensyvumą, nukentėjusio asmens savybes, apsinouginimo lygį ir pan.

Pastebėtina, jog, be jau aptartų kriterijų, galima išskirti ir papildomas, minėtų nusikalstamų veikų atribojimą lengvinančias aplinkybes, pavyzdžiui, fizinio sąlyčio veiksmų atlikimo metu kaltininko **skleidžiamos aimanos, dūsavimai** gali suponuoti, jog kaltininkas atliekamais seksualinio pobūdžio veiksmais tenkina savo lytinę aistrą ir tokiu būdu išreiškia savo susijaudinimą. Teismų praktikoje sutinkami pavyzdžiai, kai vyriškis kišo ranką po nukentėjusiosios rūbais, lindo prie lytinių organų, juos trynė ir pats dūsavo (Kauno apygardos teismo 2013 m. balandžio 5 d. nuosprendis). Tokiomis aplinkybėmis gali būti ir **aiškinimas, rodymas, kaip nukentėjęs asmuo turi liesti kaltininko lytinį organą**, kad šiam būtų lengviau pasiekti malonumą, taip pat kai nukentėjęs asmuo yra verčiamas intensyviai liesti ar glostyti kaltinamojo lytinį organą tokiu būdu, kad šis veiksmas būtų kuo artimesnis lytinio organo stimuliacijai, padėtų sukelti erekciją,

ejakuliaciją. Be to, tikslinga atsižvelgti ir į tai, **kiek lytinių organų fizinio sąlyčio metu buvo liečiama**. Pavyzdžiui, kai kaltininkas liesdamas, glostydamas nukentėjusio asmens lytinius organus kartu liečia, glosto, dirgina ar masturbuoja ir savo lytinius organus, manytina, jog tokie veiksmai ne tik primena lytinių santykių imitaciją, bet ir rodo kaltininko tikslą patenkinti lytinę aistrą fizinio sąlyčio būdu (Semėnaitė, 2020, p. 38-39).

Taigi, remiantis tuo, kas išdėstyta, seksualiniu prievartavimu pripažįstami veiksmai, susiję su intervencija į mergaitės lyties organus, berniuko lyties organo masturbacija, taip pat vertimas intensyviai liesti ar masturbuoti kaltininko lytinius organus, vaiko kūno lietimasis savo lyties organu, o tvirkinamaisiais veiksmais pripažįstamas lyties organų glostymas, lietimasis, vertimas rankomis liesti kaltininko lyties organą (jei atsižvelgiant į visas aplinkybes toks lietimasis yra fragmentiškas, nenuoseklus bei nepakankamai intensyvus lytinės aistros patenkinimo galimybei sukurti), tačiau siekiant įvertinti fizinio sąlyčio veiksmų intensyvumą tvirkinimo ir seksualinio prievartavimo veiksmų atribojimo kontekste, kiekvienu konkrečiu atveju yra būtina atsižvelgti į visumą aplinkybių: fizinio sąlyčio panašumą į natūralų, analinį ir oralinį lytinį aktą, į tai, kiek toks sąlytis objektyviai gali tenkinti žmogaus lytinę aistrą, papildomai atkreipiant dėmesį į kaltinamojo siekiamą tikslą, veiksmų nuoseklumą bei kitas aplinkybes, lemiančias atitinkamo veiksmo pripažinimą tvirkinimu ar fiziniu sąlyčiu, būdingu seksualiniam prievartavimui.

Pastebėtina, jog fizinis sąlytis, kaip lytinės aistros tenkinimo forma, yra reikšminga atribojant BK 153 str. ne tik nuo seksualinio prievartavimo nusikaltimo, įtvirtinto BK 150 str., tačiau ir nuo kitų seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų, kaip antai BK 151¹ str. straipsnyje įtvirtinto lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą. BK 151¹ str. įtvirtinta nusikalstama veika pasireiškia lytiniu santykiavimu ar kitokiu lytinės aistros tenkinimu su nepilnamečiu asmeniu, pastarajam sutinkant ir nesant sunkesnio nusikaltimo seksualinio apsisprendimo laisvei ar seksualiniam neliečiamumui sudėties požymių, t. y. išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti. Pažymėtina, jog lytinės aistros tenkinimas yra suprantamas kaip oralinis, analinis aktas ar kitoks fizinio sąlyčio veiksmas, sukeliantis kaltininko seksualinį pasitenkinimą (Abramavičius et al., 2009, p. 190-191). Taigi, minimos nusikalstamos veikos atribojimo nuo BK 153 str. kontekste yra reikšmingas lytinės aistros tenkinimo požymis, kadangi, kaip jau buvo aptarta anksčiau, fizinis tvirkinimas ir lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu gali pasireikšti labai panašia forma, todėl minimos nusikalstamos veikos atribojamos per fizinio sąlyčio pobūdį ir intensyvumą, vertinant, kiek toks sąlytis objektyviai gali tenkinti žmogaus lytinę aistrą.

Atsižvelgiant į aptariamų nusikalstamų veikų sudėtis ir išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, kad seksualinio prievartavimo (BK 150 str.), lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (BK 151¹ str.) sudėtys nuo fizinių tvirkinimo veiksmų pagal BK 153 str., be kitų objektyviųjų ir subjektyviųjų nusikalstamų veikų požymių, yra atibojamos per fizinio sąlyčio požymį, vertinant kriterijų visumą, kurią sudaro fizinio sąlyčio pobūdis ir intensyvumas, panašumas į natūralų, analinį ir oralinį lytinį aktą, tai, kiek toks sąlytis objektyviai gali tenkinti žmogaus lytinę aistrą, papildomai atkreipiant dėmesį į kaltinamojo siekiamą tikslą, veiksmų nuoseklumą, kaltininko ir nukentėjusiojo apsinuoginimo lygį, nukentėjusio asmens savybes, įvykio vietos palankumą ir kt. reikšmingas aplinkybes, lemiančias atitinkamo veiksmo pripažinimą tvirkinimu ar fiziniu sąlyčiu, kuriuo tenkinama lytinė aistra.

4. JAUNESNIO NEGU 16 METŲ ASMENS TVIRKINIMO BAUDŽIAMUMAS

Bausmė – tai valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui, siekiant sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą (BK 41 str.). Atsižvelgiant į tai, kad pirminė BK specialiosios dalies straipsnio sankcijos paskirtis yra teisinės teisingos (proporcingos ir individualizuotos) bausmės skyrimo nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui prielaidos (Švedas G., 2011, p. 10), o pagrindinis bausmės tikslas turėtų būti ne nubausti nusikaltimą padariusį asmenį, bet padėti jam atsikratyti polinkio daryti nusikalstamas veikas ir sėkmingai įsilieti į visuomenę, t. y. resocializuoti (Švedas P., 2011, p. 258), manytina, jog teismams skiriant bausmę už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą turėtų būti suteikiama galimybė pasirinkti iš didesnio skaičiaus skirtingų bausmių, kurios labiausiai padėtų asmeniui resocializuotis. Vadovaujantis BK 42 str. 1 d., padariusiam nusikaltimą asmeniui gali būti skiriamos šios bausmės: 1) viešieji darbai; 2) bauda; 3) laisvės apribojimas; 4) areštas; 5) terminuotas laisvės atėmimas; 6) laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

Pagal šiuo metu galiojančią teisinę reguliavimą, tas, kas atliko jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo veiksmus, baudžiamas laisvės apribojimu arba areštu, arba laisvės atėmimu iki 5 metų. Taigi, įstatymų leidėjas už jaunesnio negu 16 metų tvirkinimo veiksmus nenumato viešųjų darbų, baudos ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmių. Įvertinus dabartinę BK 153 str. sankcijoje įtvirtintą bausmių sistemą, pastebėtina, kad tokios bausmės už tvirkinimo veiksmus buvo taikomos ne visada ir kito kartu su visuomenėje propaguojamomis vertybėmis. Dar pagal 2003 m. galiojusią BK redakciją asmenys, atlikę mažamečio asmens tvirkinimo veiksmus, buvo baudžiami bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų, tačiau 2010 m. liepos 20 d.⁷ iš BK 153 str. sankcijoje įtvirtintos bausmių sistemos buvo panaikinta alternatyvi bausmė – bauda. Be to, laisvės atėmimo bausmė buvo padidinta iki 5 metų, taigi nusikaltimas iš nesunkaus tapo apysunkiu. Ankstesniojo BK 153 str. pakeitimo įstatymo projekto (BK 153 str. pakeitimo įstatymo projektas, 2010) aiškinamajame rašte tokių pokyčių svarba buvo motyvuojama tuo, kad už mažamečio tvirkinimo atvejus numatyta bauda yra neadekvačiai švelni bausmė, ir net griežčiausios BK 153 str. sankcijoje

⁷ Lietuvos Respublikos Seimas 2010 m. liepos 2 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymą Nr. XI-989, kuris įsigaliojo 2010 m. liepos 20 d.

nustatytos bausmės (2 metų laisvės atėmimo) paskyrimas nereikštų teisingo nubaudimo, todėl minimo straipsnio sankcijų sistemą reikėtų keisti (BK 153 str. pakeitimo <...> aiškinamasis raštas, 2010). Taigi, siekis skirti adekvataus griežtumo bausmes už seksualinio pobūdžio nusikaltimus prieš vaikus ir įgyvendinti Konstitucijoje įtvirtintą prigimtinių teisingumo principą, numatanti, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos, 2010 m. liepos 20 d. įsigaliojusioje BK 153 str. redakcijoje nebeliko švelniausios alternatyvios bausmės – baudos, o maksimali laisvės atėmimo bausmės trukmė buvo padidinta iki 5 metų. Taigi, darytina išvada, kad BK 153 str. įtvirtinta sankcijų sistema ilgainiui griežtėjo.

Pažymėtina, kad siūlymų griežtinti bausmes už minimo nusikaltimo padarymą buvo teikiama dar 2005 m., numatant, kad BK 153 str. nustato nusikaltimo sunkumui neadekvačiai švelnias bausmes, lyginant su BK 150 str., kuris nustato žymiai griežtesnę bausmę už mažamečio seksualinį prievartavimą – laisvės atėmimą nuo 3 iki 13 metų. Atsižvelgiant į tai, kad šie nusikaltimai traumuoja mažamečius ir sukelia sunkias pasekmes jų psichinei ir fizinei sveikatai, įstatymo pakeitimo projektu buvo siūloma sugriežtinti bausmę už mažamečių tvirkinamuosius veiksmus ir nustatyti laisvės atėmimo bausmės ribas nuo 3 iki 8 metų (BK 153 str. pakeitimo <...> aiškinamasis raštas, 2005). Manytina, jog tokiems siekiams keisti esamą sankcijų sistemą įtakos galėjo turėti 2004 m. Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą ir nuolat akcentuojama kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu svarba, siekis apsaugoti nepilnamečių asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą. Šio magistro darbo autorės nuomone, didelę įtaką baudžiamosios atsakomybės pagal BK 153 str. sugriežtinimui turėjo ir 2009 m. visuomenę šokiravę „Garliavos įvykiai“⁸, prasidėję kaltinimais pedofilija ir galimu mažametės tvirkinimu. Šie įvykiai visuomenėje paskatino didesnę susidomėjimą seksualinio pobūdžio nusikaltimais prieš mažamečius bei pastiprino visuomenės spaudimą valstybės institucijoms atsakingai reaguoti į seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas, kurių aukomis tampa vaikai (Biriukaitė, 2023, p. 30-31).

Kaip jau buvo aptarta ankstesniuose šio magistro darbo skyriuose, seksualinio pobūdžio veiksmai gali pasireikšti tiek kaip fizinis tvirkinimas (įvairūs fizinio sąlyčio veiksmai vaiko atžvilgiu, vaikų skatinimas atlikti juos tarp savęs ir pan.), tiek kaip intelektualinis tvirkinimas (pvz., pornografijos rodymas), tačiau BK 153 str. norma yra

⁸ 2009 m. vasarą teisėsauga nusivylęs Drąsius Kedys kreipėsi į žiniasklaidą, pasakodamas apie galimą savo mažametės dukters tvirkinimą, ir išsiuntinėjo laiškus Lietuvos Respublikos Seimo nariams, europarlamentarams, politinėms partijoms, visuomenės informavimo priemonėms, įvairiems pareigūnams ir kt. su DVD diskuose užfiksuotais mažametės dukros pasakojimai apie seksualinio pobūdžio veiksmus, galimai vykdomus prieš mažametę (Pocytė, 2019).

suformuota taip, kad tiek už intelektualinį tvirkinimą (kai seksualinio pobūdžio veiksmai nėra susiję su fizine asmens neliečiamybe), tiek už fizinį tvirkinimą (kai seksualinio pobūdžio veiksmai yra tiesiogiai susiję su jaunesnio negu 16 metų asmens lytinių organų lietim, glostymu, bučiavimu, tokio asmens įtraukimu į seksualinio pobūdžio veiksmų atlikimu tarp savęs ir pan.), gali būti skiriama tokia pati bausmė – laisvės apribojimas, areštas arba laisvės atėmimas iki 5 metų. Atsižvelgiant į tai, kad vaiko lytinių organų lietim, glostymo intensyvumas teismų praktikoje laikomas skiriamąja riba, galinčia nulemti skirtingą nusikalstamų veikų kvalifikavimą pagal seksualinio prievartavimo ar tvirkinimo normą, kyla abejonių, ar intelektualinio tvirkinimo veiksmai yra laikomi vienodai pavojingais fizinio tvirkinimo veiksmų atžvilgiu. Įvertinus tokią BK 153 str. struktūrą, t. y. kvalifikuotą / privilegijuotą sudėčių nebuvimą, manytina, jog būtent teismams suteikiamas didelis ir svarbus vaidmuo, individualizuojant kaltininko baudžiamąją atsakomybę, todėl nagrinėjamu atveju, siekiant įvertinti BK 153 str. sankcijoje įtvirtintos bausmių sistemos tinkamumą, tikslinga apžvelgti, kokios sankcijos už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą yra taikomos pastarųjų metų teismų praktikoje.

Šio tikslo įgyvendinimui pasirinkta įvertinti 30 atsitiktine tvarka atrinktų Lietuvos teismų nuosprendžių 2017-2023 m., skiriant bausmes už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą. Pažymėtina, jog atliekant sisteminę baudžiamųjų bylų analizę ir vertinant paskirtų bausmių rūšį bei dydį, buvo atsižvelgta į tai, kad be jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo veiksmų, kaltininkas dažniausiai buvo baudžiamas ir už kitas seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas, o tokiais atvejais pirmiausia yra skiriamos bausmės už kiekvieną padarytą nusikalstamą veiką ir tik tada teismas pereina prie antro bausmių skyrimo proceso etapo – bausmių bendrinimo, t. y. galutinės bausmės skyrimo (Piesliakas, 2008, p. 11). Nagrinėjamos temos kontekste, buvo atsižvelgta tik į bausmės už BK 153 str. padarytą nusikalstamą veiką skyrimą, įvertinus tai, kad bausmės už konkrečią nusikalstamą veiką yra skiriamos, vertinant BK 54 str. 2 dalyje numatytas aplinkybes, t. y. 1) padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį; 2) kaltės formą ir rūšį; 3) padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus; 4) nusikalstamos veikos stadiją; 5) kaltininko asmenybę; 6) asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį; 7) atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes, todėl suprantama, jog tam tikrais atvejais teismo sprendimą paskirti skirtingas bausmes už analogiškus veiksmus gali nulemti ir minėtų aplinkybių skirtingumas kiekvienoje konkrečioje byloje.

Visų pirma, pastebėtina, kad 15/30 (50 proc.) nagrinėtų atvejų kaltininkui buvo skirta švelniausia BK 153 str. numatyta bausmė – laisvės apribojimas, 13/30 (43 proc.) atvejų paskirta reali laisvės atėmimo bausmė, kuri 11/13 atvejų neviršijo 2 metų trukmės, o

griežčiausia bausmė, skirta 1/30 analizuotų bylų, buvo 3 metai ir 6 mėnesiai laisvės atėmimo. 2/30 atvejų (7 proc.) kaltininkui skirta arešto bausmė, siekianti 60-75 parų trukmę.

Nagrinėtų teismų nuosprendžių kontekste pastebėta, jog teismai, skirdami bausmes, nors ir kiekvienu konkrečiu atsižvelgia į BK 54 str. 2 d. numatytas aplinkybes ir kitas bausmių skyrimo taisykles, tačiau individualizuodami bausmę, skiriamą už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą, nevertina pačių tvirkinamųjų veiksmų pobūdžio (intelektinis / fizinis tvirkinimas), todėl praktikoje pastebimos situacijos, kai, pavyzdžiui, už amoralaus seksualinio pobūdžio žinutę kaltininkui skiriama griežtesnė bausmė, nei atlikus fizinio tvirkinimo veiksmus, susijusius su jaunesnio nei 16 metų asmens fizine neliečiamybe. Vienas iš tokių pavyzdžių yra analizuotas Šiaulių apygardos teismo sprendimas, kuriuo teismas nutarė M. G. pripažinti kaltu pagal BK 153 str. 1 d. už tai, kad jis mobiliuoju telefonu siuntė seksualinio pobūdžio žinutes mažametei, t. y. klausdamas ar ji jam „pačiuolps“ iki galo, ar ji nori jam palaižyti. Bylos nagrinėjimo metu buvo nustatytos dvi kaltinamojo atsakomybę lengvinančios aplinkybės bei viena jo atsakomybę sunkinanti aplinkybė (recidyvas), nustatyta, kad įprastoje gyvenimiškoje aplinkoje kaltinamasis charakterizuojamas teigiamai, tačiau nevienkartinis polinkis daryti nusikalstamas veikas, prieš itin jautrų socialinį sluoksnį, t. y. nepilnamečius ir mažamečius asmenis, nulėmė teismo sprendimą paskirti jam bausmę laisvės atėmimą net 2 metams (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 26 d.). Tuo tarpu Šiaulių apygardos teismas tais pačiais metais kitoje baudžiamojoje byloje nutarė A. M. pripažinti kaltu pagal BK 153 str. 1 d. ir nuteisti švelniausia laisvės apribojimo bausme 2 metams, įpareigojant per šešis mėnesius neatlygintinai išdirbti 60 valandų sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose, kurios rūpinasi neįgaliaisiais, nusenusiais ar kitais pagalbos reikalingais žmonėmis; uždraudžiant bendrauti su nukentėjusiais už tai, kad jis laikotarpiu nuo 2021 m. vasaros iki 2022 m. balandžio 18 d. savo namuose tvirkino mažamečius I. M., I. M. ir T. M., t. y. garaže mažametams rodė savo lytinį organą, namo virtuvėje mažamečiams rodė savo lytinį organą, prašydamas jį apkirpti su kirpimo mašinėle, siūlė mažamečiui pasimatuoti lytinius organus, nenustatytą skaičių kartų ranka glostė mažametės koją šlaunies srityje, taip pat liepė nukentėjusiajai suptis ant durų rankenų, po to apkabinęs per liemenį pabučiavo į apsinuoginusios nukentėjusios nugarą ir užpakaliuką, užkišęs ranką po kelnaitėmis pirštais perbraukė per nukentėjusios lytinius organus. Kaltinamojo A. M. atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių nebuvo nustatyta (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. kovo 13 d. nuosprendis). Taigi, BK 153 str. kontekste, už amoralaus seksualinio pobūdžio žinutės išsiuntimą, atsižvelgus į

nevienkartinį tokios veikos padarymo pobūdį, buvo skirta 2 metų laisvės atėmimo bausmė, kai tuo tarpu už beveik 1 metus besitęsusių tvirkinamųjų veiksmų atlikimą: lytinių organų demonstravimą trimis mažamečiams, glostymus, bučinius, lytinių organų lietimą mažamečių atžvilgiu buvo skirta laisvės apribojimo bausmė, nepaisant to, kad kaltininkai aptartose bylose buvo apibūdinti panašiai.

Pažymėtina, kad pasitaiko teismų nuosprendžių, kuriuose asmuo, atlikęs tiek fizinius, tiek intelektualinius tvirkinimo veiksmus, sulaukia švelnesnės bausmės nei asmuo, atlikęs vienkartinį intelektualinio tvirkinimo veiksmą, nesusijusį su fizinio sąlyčio veiksmis nukentėjusio asmens atžvilgiu. Pavyzdžiui, Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų sprendimu, be kitų nusikalstamų veikų, T. V. pripažintas kaltu ir pagal BK 153 str. 1 d. už tai, kad jis laikotarpiu nuo 2020 m. birželio 1 d. iki 2021 m. sausio mėn. 13 d., bučiuodavo L. K., liسدavo jos sėdmenis, nuogą krūtinę bei siūsdavo L. K. amoralaus ir seksualinio turinio SMS žinutes, kuriose rašė apie savo ir jos lytinius organus, prašė parodyti savo bei liesti jo lytinius organus, žinutėmis skatino santykiuoti su juo lytiniu ir oraliniu būdu, nurodydamas, kaip tai bus daroma, siuntė savo lytinio organo nuotraukas bei siūlė santykiuoti su kitais asmenimis, t. y. atliko tiek fizinius, tiek intelektualinius tvirkinimo veiksmus. Nepaisant to, atsižvelgus į tai, kad asmuo anksčiau nebuvo teistas, dirbantis, yra viena jo atsakomybę lengvinanti aplinkybė, atsakomybę sunkinančių aplinkybių nenustatyta, skyrė jam 6 mėnesių laisvės apribojimo bausmę, įpareigojant laisvės apribojimo laikotarpiu neatlygintinai išdirbti 50 valandų sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose, kurios rūpinasi senyvo amžiaus asmenimis, neįgaliaisiais ar kitais pagalbos reikalingais žmonėmis (Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2021 m. gegužės 17 d. įsakymas), kai tuo tarpu kitoje byloje, kurioje kaltininkas taip pat anksčiau nebuvo teistas, administracine tvarka nebaustas, negydytas nuo priklausomybės ar psichiatrinių ligų, pensininkas, be to, buvo nustatyta viena atsakomybę lengvinanti aplinkybė, buvo nuteistas 3 mėnesių laisvės atėmimo bausme už tai, kad mažametei J. S., nusiuntė pornografinio turinio vaizdo įrašą, kuriame vaizduojamas mažametis vaikas, tokiu būdu, pažeisdamas J. S. seksualinį neliečiamumą, sukeldamas jos ankstyvą, nesavalaikį susidomėjimą lytinėmis funkcijomis bei provokuodamas pasisakyti seksualinio turinio temomis (Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2021 m. sausio 28 d. nuosprendis). Taigi, nors ir kaltininkus individualizuojančios savybės nagrinėjamų bylų atvejais buvo panašios, tačiau asmuo, išsiuntęs vieną pornografinio turinio vaizdo įrašą, buvo nuteistas realia laisvės atėmimo bausme, kai tuo tarpu kitas kaltininkas be savo lytinio organo nuotraukų siuntimo, taip pat siuntinėjo ir amoralaus seksualinio turinio SMS žinutes, be kita ko, atliko ir tam tikrus fizinius tvirkinamuosius

veiksmus su apsinuoginusia nukentėjusiaja, tačiau šiam buvo skirta laisvės apribojimo bausmė.

Pasitaiko teismų nuosprendžių, kuriuose teismai, skirdami bausmes, neskiria pakankamai dėmesio intelektualinio tvirkinimo veiksmų intensyvumui. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis byloje, kurioje E. S. buvo nubaustas laisvės apribojimu 1 metams ir 6 mėnesiams už tai, kad išsiuntė nukentėjusiajai ne mažiau kaip 4 vnt. pornografinio turinio nuotraukų bei ne mažiau kaip 2 vnt. vaizdo įrašų, kuriuose pavaizduotas jo apnuogintas lytinis organas erekcijos būsenoje bei masturbacijos veiksmai, taip pat siuntė tekstinius pranešimus, kurių turinys tiesiogiai susijęs su lytiniais aktais, nukentėjusiajai jį savo paskyroje užblokavus, toliau tęsdamas savo nusikalstamą veiką internetiniame socialiniame tinkle www.snapchat.com rašė nepilnametei iš kitos savo paskyros, siūlė tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 28 d. nuosprendis). Taigi, nors ir šioje byloje kaltininko intelektualinio tvirkinimo veiksmai buvo intensyvesni, t. y. nukentėjusiajai buvo siunčiamos ne mažiau kaip 4 pornografinio turinio nuotraukos ir ne mažiau kaip 2 vaizdo įrašai, kuriuose vaizduojamas lytinis organas, masturbacijos veiksmai, be kita ko, tekstiniai pranešimai, susiję su lytinės aistros tenkinimu, kaltininkui buvo skirta švelnesnė bausmė – laisvės apribojimas, lyginant su prieš tai aptarta byloja, kurioje kaltininkas buvo nubaustas laisvės atėmimo bausme už 1 pornografinio turinio vaizdo įrašo, kuriame vaizduojamas mažametis vaikas, išsiuntimą.

Panaši situacija pastebima ir Vilniaus apygardos teismo sprendime, kai kaltininkas R. Z. (anksčiau neteistas, administracine tvarka nebaustas, psichiatrijos ligoninėje negydytas, įskaitoje neįrašytas, dėl priklausomybės ligų negydytas, nedirba, atsakomybę sunkinančių aplinkybių nenustatyta), naudodamasis savo mobilaus ryšio telefonu, rodė mažamečiui vaizdo įrašą, kuriame vaizduojamas lytinis aktas, ir šiais savo veiksmais padarė nusikaltimą, numatytą BK 153 str. 1 d., už kurį buvo skirta laisvės atėmimo bausmė 2 metams 6 mėnesiams (Vilniaus apygardos teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis). Pastebėtina, kad šiuo atveju, skirdamas bausmę kaltinamajam, teismas atsižvelgė į tai, jog R. Z. padarė labai sunkų (BK 150 str. 4 d.), du apysunkius (BK 138 str. 2 d., BK 153 str. 1 d.) ir nesunkų nusikaltimą (BK 309 str. 2 d.), tačiau baudžiamosios atsakomybės pagal BK 153 str. kontekste, manytina, jog 2 metų ir 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmė už vaizdo įrašo, kuriame vaizduojamas lytinis aktas, parodymą mažamečiui, atrodo neproporcinga kitų analizuotų bylų atveju, tarkime, kai atliekami tiek fizinio, tiek intelektualinio tvirkinimo veiksmai mažamečių atžvilgiu, už kuriuos skiriama laisvės apribojimo bausmė.

Pasitaiko atveju, kad teismai, skirdami bausmę, nepakankamai įvertina ir tvirkinimo veiksmų atlikimo trukmę. Pavyzdžiui, Vilniaus regiono apylinkės teismo Švenčionių rūmai

nusprendė D. B. (už analogiškas veikas nebuvo teistas, turi galiojančių administracinių nuobaudų, dirba) pripažinti kaltu pagal BK 153 str. 1 d. ir nubausti laisvės atėmimu 2 metams už tai, kad jis laikotarpiu nuo 2019 m. gegužės mėnesio iki 2020 m. balandžio mėnesio savo gyvenamajame name, sistemingai, keturis kartus per mėnesį, paprašydavo savo įdukros pakasyti jam nugarą ir tuo metu per drabužius glostė, čiupinėjo, glamonėjo jos krūtinę, bandydamas įkišti ranką po drabužiais, glostė jos kojas, bandė nurengti, kišo rankas jai už kelnių ir vieną kartą, užkišęs rankas už nukentėjusiosios kelnaičių, glostė jos lytinius organus (Vilniaus regiono apylinkės teismo Švenčionių rūmų 2021 m. lapkričio 29 d. nuosprendis), kai tuo tarpu kitoje byloje T. G. (tėvo) tvirkinamieji veiksmai D. G. (dukters) atžvilgiu buvo pradėti dukrai esant labai mažo amžiaus (3–4 metų), jie tęsėsi ilgą laiką tarpą (beveik 10 metų), iki šiai sukako 14 metų, kai ji pradėjo suprasti T. G. veiksmų nederamą pobūdį. T. G. įvairiuose Lietuvos miestuose, poilsiui skirtoje palapinėje kišdavo savo rankas po dukters D. G. apatiniais rūbais ir liėsdavo jos lytinius organus. Su nukentėjusiaja bendravusi psichologė nurodė, kad tai yra viena iš traumų, dėl kurių D. G. turi įvairių psichologinių problemų dabartyje. Nuteistojo baudžiamąją atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių nenustatyta, teisėjų kolegija neturėjo jokio pagrindo nuteistojo nusikalstamą veiką vertinti kaip mažiau pavojingą nusikaltimą ir už tai skirti jam švelnesnę bausmę. Taigi, už beveik 10 metų besitęsiančius tvirkinamuosius veiksmus dukros atžvilgiu buvo skirta 1 metų laisvės atėmimo bausmė (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. kovo 28 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-88-843/2023), kuri, lyginant su panašaus pobūdžio veiksmais, besitęsusiais apie 1 metus, penkiolikmetės įdukros atžvilgiu atrodo neproporcingai švelni.

Atlikta baudžiamųjų bylų sisteminė analizė suponuoja išvadą, kad teismai susiduria su sunkumais individualizuojant kaltininkams skiriamas bausmes, nes tinkamai neatsižvelgia į tai, kad intelektualinio tvirkinimo veiksmai, pavyzdžiui, pornografijos rodymas ar amoralūs pasakojimai apie seksualinius santykius savo įtaka asmens psichologiniam ir fiziniam vystymuisi negali visiškai prilygti fizinio tvirkinimo veiksams, kurie pasireiškia jaunesnio negu 16 metų asmens išnuoginimu, jo kūno ir lytinių organų glostymu, lytinės aistros tenkinimu tokio asmens akivaizdoje, lytinių organų demonstravimu tokiam asmeniui ir pan., kas yra laikoma pavojingesniais veiksmais intelektualinio tvirkinimo veiksmų atžvilgiu. Tokia nuomonė formuojasi, atsižvelgiant į tai, kad fizinis tvirkinimas gali pasireikšti labai panašia forma kaip ir lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu, būdingu seksualiniam prievartavimui, kuris laikomas pavojingesne nusikalstama veika, keliančia daug didesnę žalą jaunesniam negu 16 metų asmeniui.

Įvertinus tai, manytina, jog būtų tikslinga fizinio ir intelektualinio tvirkinimo veiksmus atriboti, atsižvelgiant į nevienodą jų pavojingumo laipsnį, be kita ko, suteikiant teismams platesnes bausmių rūšių pasirinkimo galimybes, siekiant tinkamesnio bausmių individualizavimo. Šio darbo autorė mano, jog BK 153 str. 1 d. turėtų būti numatyta baudžiamoji atsakomybė tik už intelektualinio tvirkinimo veiksmus, pavyzdžiui, pornografinio turinio rodymą, amoralaus ir seksualinio pobūdžio žinučių siuntimą, galbūt, ir atvejus, nesusijusius su nukentėjusio asmens apnuoginimu, pavyzdžiui jaunesnio negu 16 metų asmens kūno glostymas per drabužius ir pan., tuo tarpu BK 153 str. 2 d. išskirti kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį⁹, pagal kurią būtų baudžiama už veiksmus, susijusius ir su jaunesnio negu 16 metų asmens apnuoginimu, lytinių organų lietim, glostymu, bučiavimu, jaunesnio negu 16 metų asmens įtraukimu į seksualinio pobūdžio veiksmų atlikimą tarp savęs ir pan. Tokiais atvejais kaltininko atlikti veiksmai, kurie yra niekaip nesusiję su jaunesnio nei 16 metų asmens apnuoginimu, lytinių organų lietim (intelektualinio tvirkinimo veiksmai), būtų kvalifikuojami pagal BK 153 str. 1 d. įtvirtintą nusikalstamos veikos sudėtį, o atvejai, kai kaltininkas atlieka fizinio tvirkinimo veiksmus arba tiek intelektualinio, tiek fizinio tvirkinimo veiksmus, būtų kvalifikuojami pagal BK 153 str. 2 d. įtvirtintą kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį, kurioje būtų numatyta griežtesnė bausmė nei tik intelektualinio tvirkinimo atveju.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors ir BK 153 str. sankcijoje buvo panaikinta baudos bausmė, viena vertus, pritartina minėtos bausmės panaikinimui, atsižvelgiant į tvirkinimo veiksmų, kurie yra susiję su asmens apnuoginimu, lytinių organų lietim, bučiavimu, neigiamos įtakos nukentėjusiam asmeniui darymu, šio darbo autorės nuomone, tokio pobūdžio bylose baudos skyrimas kaltininkui nebūtų pageidautina proceso baigtis. Kita vertus, bauda yra išties patraukli priemonė: kitaip, negu laisvės atėmimas, gerokai mažiau desocializuoja asmenį ir dauguma atvejų yra geresnė alternatyva teisingumo požiūriu abejotinai ir daugiau žalos nei naudos duodančiai trumpalaikiai laisvės atėmimo bausmei (Namavičius, 2018, p. 2). Pastebėtina, kad baudos bausmė už seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas, nukreiptas prieš nepilnamečius, yra taikoma ir šio darbo autorės analizuotų užsienio valstybių, pavyzdžiui, Prancūzijos, Švedijos, Estijos praktikoje. Atsižvelgiant į aptartas jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo baudžiamumo problemas, šio darbo autorės nuomone, būtų tikslinga skirti baudos bausmę būtent už intelektualinio pobūdžio tvirkinimo veiksmus, kurie yra mažiau pavojingi, lyginant su fiziniiais tvirkinimo veiksmais. Taigi, kvalifikuotos BK 153 str. sudėties išskyrimas bei baudos

⁹ BK 153 str. įtvirtintą juridinio asmens atsakomybę perkeltiant į BK 153 str. 3 d.

skiriamas už intelektualinio tvirkinimo veiksmus bei veiksmus, kurie nėra susiję su nukentėjusio asmens apnuoginimu, galėtų padėti teismams tinkamiau individualizuoti skiriamas bausmes ir išvengti situacijų, kai vienkartinis intelektualinio pobūdžio tvirkinamasis veiksmas užtraukia griežtesnę bausmę, nei kitoje byloje vykdyti fiziniai tvirkinimo veiksmai, susiję su jaunesnio negu 16 metų asmens apnuoginimu, lytinių organų lietimui ir t. t. Be to, teismams būtų suteikiama galimybė pasirinkti iš didesnio skaičiaus skirtingų bausmių, nei nustatyta dabar, tokiu būdu padedant asmeniui skirti teisingą ir proporcingą padarytiems veiksams bausmę.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta šiame skyriuje, šio darbo autorės nuomone, būtų tikslinga išskirti pagrindinę ir kvalifikuotą tvirkinamųjų veikslių sudėtis, papildomai numatant galimybę skirti ir baudos bausmę už intelektualaus tvirkinimo veiksmus, nes tai būtų tinkama bausmės rūšis mažiau pavojingoms tvirkinimo veikoms bei sudarytų teismams galimybę tiksliau individualizuoti skiriamas bausmes, renkantis iš platesnio bausmių rūšių spektro, nei yra numatyta pagal dabartinį teisinį reguliavimą.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Baudžiamoji atsakomybė už tvirkinamuosius veiksmus Lietuvoje pirmą kartą buvo nustatyta Baudžiamajame Statute. Vėliau atsakomybė už tvirkinamuosius veiksmus buvo įtvirtinta 1961 m. BK, tačiau įsigaliojus 2000 m. BK, lyginant su 1961 m. BK, tvirkinamųjų veikslių turinys siaurėjo, perkeliant lytinės aistros tenkinimą fizinio sąlyčio būdu į savarankišką BK 150 str. normą. Pažymėtina, kad 2000 m. BK pirmą kartą už tvirkinamuosius veiksmus buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė ir juridiniam asmeniui. Baudžiamosios atsakomybės už tvirkinamuosius veiksmus istorinė raidos analizė rodo, kad šiuo metu už tvirkinamuosius veiksmus yra nustatyta griežčiausia sankcija.
2. Vienas pažangiausių baudžiamosios teisės sistemų turinčių Vokietijos ir Prancūzijos įstatymų leidybos praktikoje fiziniai seksualinio pobūdžio veiksmai, nesusiję su intervencija į asmens kūną, ir intelektualinio tvirkinimo veiksmai, fizinio sąlyčio nesusiję su nukentėjusiuoju, yra baudžiami pagal savarankiškas baudžiamojo įstatymo nuostatas. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos įstatymų leidėjui būtų tikslinga apsvarstyti fizinio tvirkinimo veikslių atribojimą nuo intelektualinio tvirkinimo veikslių baudžiamajame įstatyme.
3. Tvirkinamųjų veikslių, kaip nusikalstamos veikos, objektas yra jaunesnio negu 16 metų asmens seksualinis neliečiamumas – vaiko saugumas nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi. Nors įstatymų leidėjas objektyviuosius nusikalstamos veikos požymius apibūdina kaip tvirkinamuosius veiksmus, jų turinys negali būti tinkamai atskleistas pasitelkus lingvistinį ar sisteminį teisės aiškinimo metodus, jų turinį padeda atskleisti teismų praktika, pagal kurią tvirkinimas pasireiškia aktyviais veiksmais, nesusijusiais su intervencija į nukentėjusiojo asmens kūno ertmes ir lytinės aistros tenkinimu, t. y. 1) nukentėjusio asmens kūno, lyties organų lietimui ar glostymui; 2) kaltininko lytinių organų lietimui; 3) seksualinių veikslių atlikimu jaunesnio negu 16 metų asmens akivaizdoje; 4) jaunesnio negu 16 metų asmens lenkimu / vertimu atlikti seksualinius veiksmus tarp savęs ar su savimi; 5) intelektualinių tvirkinimo veikslių atlikimu (pornografinio turinio rodymu, amoraliais pasakojimais ir kt.), nepriklausomai nuo to, ar šie veiksmai sukėlė per ankstyvą vaiko domėjimąsi lytiniais santykiais ir kitokius neigiamus padarinius, tačiau tvirkinamųjų veikslių sąrašas yra neišsamus.

4. Subjektais tvirkinimo bylose laikomi pakaltinami ar ribotai pakaltinami abiejų lyčių asmenys, kuriems nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję 16 metų, bei juridiniai asmenys, kai yra nustatomos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už fizinio asmens padarytą veiką sąlygos. Siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą svarbu, kad kaltininkas veiktų tiesiogine tyčia, t. y. suvoktų darantis seksualinį poveikį jaunesniam nei 16 metų asmeniui ir norėtų taip elgtis, kadangi minima nusikalstama veika negali būti padaroma dėl neatsargumo.
5. BK 153 str. uždrausti fiziniai tvirkinamieji veiksmai ir lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu pagal BK 150 str., 151¹ str. tam tikrais atvejais pasireiškia labai panašia forma, o iš teismų praktikos analizės matyti, jog tai kelia teismams šių nusikalstamų veikų atirbojimo sunkumų. Šiuo metu minimos nusikalstamos veikos atirbojamos vertinant kriterijų visumą, kurią sudaro fizinio sąlyčio pobūdis ir intensyvumas, panašumas į natūralų, analinį ir oralinį lytinį aktą, tai, kiek toks sąlytis objektyviai gali tenkinti žmogaus lytinę aistrą, papildomai atkreipiant dėmesį į kaltinamojo siekiamą tikslą, veiksmų nuoseklumą, kaltininko ir nukentėjusiojo apsinuoginimo lygį, nukentėjusio asmens savybes, įvykio vietos palankumą ir kt. reikšmingas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes.
6. Pažymėtina, kad intelektualinio tvirkinimo veiksmai savo įtaka jaunesnio negu 16 metų asmens psichologiniam ir fiziniam vystymuisi pagal pavojingumą negali visiškai prilygti fizinio tvirkinimo veiksams, o BK 153 str. struktūra neįtvirtina privilegijuotų / kvalifikuotų šio nusikaltimo sudėčių, dėl to teismų praktikoje pastebimas tam tikras nenuoseklumas, skiriant bausmes kaltininkui. Įvertinus tai, įstatymų leidėjui siūlytina apsvarstyti fizinio ir intelektualinio tvirkinimo veiksmų išskyrimo klausimą, pavyzdžiui BK 153 str. 1 d. įtvirtinant baudžiamąją atsakomybę tik už intelektualinio tvirkinimo veiksmus, kaip antai pornografinio turinio rodymą, amoralaus ir seksualinio pobūdžio žinučių siuntimą ir pan., tuo tarpu BK 153 str. 2 d. išskirti kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį, kuri nustatytą baudžiamąją atsakomybę už tvirkinimo veiksmus, kurie pasireiškia intelektualiu ir fiziniu tvirkinimu, kaip nedaloma visuma, arba tik fiziniu tvirkinimu, kaip antai jaunesnio negu 16 metų asmens apnuoginimas, lytinių organų lietimasis, glostymas, bučiavimas, jaunesnio negu 16 metų asmens įtraukimas į seksualinio pobūdžio veiksmų atlikimą tarp savęs ir pan.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Europos Sąjungos reglamentai, direktyvos ir kt.

1.1. 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR. OJ L 335, p. 1-14.

2. Nacionaliniai teisės aktai

2.1. Baudžiamojo Statuto įvedamasis įstatymas (1919). *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 2-3.

2.2. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“ (1961). *Vyriausybės žinios*, 18-147.

2.3. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“ (1990). *Vyriausybės žinios*, 9-224.

2.4. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.

2.5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.

2.6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas (2010). *Valstybės žinios*, 86-4540.

2.7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas (2014). *TAR*, 3404.

3. Užsienio valstybių teisės aktai

3.1. *Code pénal* (1990) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/ [2024 m. vasario 13 d.]

3.2. *Strafgesetzbuch* (1998) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html> [žiūrėta 2024 m. vasario 13 d.]

3.3. *Karistusseedustik* (2001) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/akt/122032024002?leiaKehtiv> [žiūrėta 2024 m. vasario 13 d.]

- 3.4. *Brottsbalken* (1962) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700/ [žiūrėta 2024 m. vasario 13 d.]

Specialioji literatūra:

1. Knygos:

- 1.1. Abramavičius A. et al., (2001). *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga.* Vilnius: Eugrimas.
- 1.2. Abramavičius A. et al., (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas.* Vilnius: Registrų centras.
- 1.3. Andriulis V. et al., (2002). *Lietuvos teisės istorija.* Vilnius: Justitia.
- 1.4. Bieliackinas S., Kavolis M., (1934). *Baudžiamasis Statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų.* Kaunas: D. Gutmano knygynas.
- 1.5. Bieliūnas E. et al., (1989). *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras.* Vilnius: Mintis.
- 1.6. Drakšienė A., Drakšas R. (2008). *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė. Vadovėlis.* Antroji pataisyta ir papildyta laida. Vilnius: Eugrimas.
- 1.7. Gelumbauskienė R., Šapoka G. (2012). *Lietuvos teisės istorijos chrestomatija.* Vilnius: Justitia.
- 1.8. Jablonskis K., (1930). *Baudžiamasis statutas su papildymais.* II-as leidinys. Kaunas: „Literatūros“ knygynas.
- 1.9. Machovenko J., (2000). *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai.* Vilnius: Justitia.
- 1.10. Maksimaitis M., (2001). *Lietuvos teisės šaltiniai 1918-1940 metais.* Vilnius: Justitia.
- 1.11. Gutauskas A. et al., (2021). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

2. Archyviniai dokumentai

- 2.1. Vazbys S. (1932). *Lytiniai nusikaltimai.* Policija : mėnesinis laikraštis; [žurnalas] Nr. 4. Archyvinė kopija. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1B0003778541-1932-Nr.4> [žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d.].

3. Straipsniai elektroniniuose mokslo žurnaluose:

- 3.1. Abramavičius, A., Švedas, G. (2008). Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 66(1) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/teise/article/view/375/316> [žiūrėta 2024 m. vasario 13 d.].
- 3.2. Aliukonienė, R., Machovenko, J. (2013). Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida. *Teisė*, 88, p. 23-40 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1390745019705/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2024 m. sausio 24 d.]
- 3.3. Černevičiūtė S. (2020). Smurtas prieš moteris: seksualiniai nusikaltimai ir jų prevencijos idėjos Lietuvoje 1918–1940 m. *Istorija*, t. 117, Nr. 1, p. 24-46 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/istorijoszurnalas/article/download/1850/1319/6429> [žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d.]
- 3.4. Černevičiūtė S. (2021). Smurtaujantys kariai: seksualinis smurtas prieš moteris Lietuvoje 1919–1940 m. *Istorija*, t. 124, Nr. 4, p. 58-77 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2021~1662986809800/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2024 m. balandžio 1 d.]
- 3.5. Dafnäs K. (2017). Sexuellt ofredande när offret inte uppfattar en pågående kränkning - En fråga om synen på sexuell integritet. *Lund University Publications*. Prieiga per internetą: <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/8908413> [žiūrėta 2024 m. kovo 23 d.].
- 3.6. Delga J. (2013). Les relations sexuelles consenties entre mineurs: libre sexualité, questionnements, interdictions. *Sexologies*. 22(3), p. 124-132 [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.sexol.2012.11.002> [žiūrėta 2024 m. kovo 4 d.].
- 3.7. Delzangles B., Grosbon S. (2018). Qui veut la peau des violences sexuelles? *Revue des droits de l'homme*. Nr. 13 [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://journals.openedition.org/revdh/3665> [žiūrėta 2024 m. kovo 3 d.]
- 3.8. Fedosiuk, O. (2016). Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija. *Teisės apžvalga*, 2(14), p. 28-47 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/6808b8d8-3549-4d74-9ba3-ab40116b8394/content> [žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.]

- 3.9.** Piesliakas, V. (2008). Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*, 11(113), p. 7–15 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1738/1627> [žiūrėta 2024 m. kovo 2 d.]
- 3.10.** Semėnaitė, I. (2020). Seksualinė prievarta prieš vaikus ir jos kvalifikavimo problemos. Magistro darbas, teisė (S 001) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD64902437> [žiūrėta 2024 m. balandžio 2 d.]
- 3.11.** Steponavičiūtė, J. (2005). Lytinė prievarta, jos formos ir atsakomybė už ją pagal LR BK. *Nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD2189394> [žiūrėta 2024 m. kovo 2 d.]
- 3.12.** Švedas, G. (2011). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių sankcijų sudarymo probleminiai aspektai. *Teisė*, 79 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:4371637/MAIN> [žiūrėta 2024 m. vasario 20 d.]
- 3.13.** Švedas, P. (2011). Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilniaus universitetas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2002913/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta 2024 m. kovo 1 d.]
- 3.14.** Truu M. (2016). Vägistamiskoosseis Eesti ja Saksa karistusseadustikus – võrdlevõiguskäsitlus. *Core*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/515dabc7-7899-49cc-9e9e-1215bbdec825/content> [žiūrėta 2024 m. kovo 5 d.]
- 3.15.** Urvet, S. (2014). Laste seksuaalne väärkohtlemine kui moraalipaanika tekitaja. *Tartu Ülikool* [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://dspace.ut.ee/items/00a0eb29-6437-4148-86ab-1c962e1cfec7> [žiūrėta 2024 m. kovo 4 d.]

4. Kiti šaltiniai:

- 4.1.** Lietuvių kalbos žodynas (1941-2002) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/> [žiūrėta 2024 m. kovo 26 d.]
- 4.2.** Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto 2010 m. vasario 4 d. aiškinamasis raštas Nr. XIP-1715 (2010) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e->

- seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.364934?jfwid=-19kda1ivyv [Žiūrėta 2024 m. vasario 2 d.]
- 4.3.** Direktyvos 2011/93/ES ir nacionalinių teisės aktų atitikties lentelė (2012) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.154838?jfwid=-mhqn1ay4y&fbclid=IwAR0B4fD0sHU2SDUMYPMkLA9Q0nYvT9t0tNNiZ-_5ZPUiHmIkWYM0d9G4e9o [žiūrėta 2024 m. kovo 28 d.]
- 4.4.** Ekspertai.eu (2012). D. Valiui - dėl neatidėliotinių veiksčių vykdant savo pareigas arba atsistatydinimo [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ekspertai.eu/valiui-del-neatidliotinu-veiksmu-vykdant-savo-pareigas-arba-atsistatydinimo/> [žiūrėta 2024 m. balandžio 13 d.]
- 4.5.** Namavičius J. (2018). Apie baudos bausmę [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://web.vu.lt/tf/j.namavicius/files/2018/02/Bauda.pdf> [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.]
- 4.6.** 2021 m. kovo 3 d. Prancūzijos Nacionalinės asamblėjos ataskaita dėl Senato priimto teisės pasiūlymo, skirto apsaugoti nepilnamečius nuo seksualinių nusikaltimų Nr. 3796 (2021) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.daloz-actualite.fr/sites/daloz-actualite.fr/files/resources/2021/03/rapport_de_la_commission_des_lois_de_lassemblee.pdf [Žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.]
- 4.7.** Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto 2005 m. vasario 1 d. aiškinamasis raštas Nr. XP-221A [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.249546?jfwid=4n8eoz5ba> [žiūrėta 2024 m. vasario 3 d.]
- 4.8.** Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1 ir 252-1 straipsniais ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. 12-1077-03 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.154826?jfwid=-mhqn1ay4y> [Žiūrėta 2024 m. sausio 21 d.]

- 4.9.** Pocyte K. (2019). Lietuvą sukretusi krauju pažymėta istorija: viskas prasidėjo nuo šokiruojančio kauniečio pasakojimo apie dukrą [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuva-sukretusi-krauju-pazymeta-istorija-viskas-prasidejo-nuo-sokiruojančio-kauniečio-pasakojimo-apie-dukra-82712757> [žiūrėta 2024 m. vasario 3 d.]
- 4.10.** KarS ja PKS muudatuste seletuskiri (2021) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/8c31594a-5fde-4d19-b3ad-785bbaa73b20Corruption de mineur en France](https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/8c31594a-5fde-4d19-b3ad-785bbaa73b20Corruption%20de%20mineur%20en%20France) (2023). *Wikipédia, l'encyclopédie libre* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://fr.wikipedia.org/wiki/Corruption_de_mineur_en_France#Exemples_dans_la_jurisprudence [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.]
- 4.11.** Plank M. (2023). Sexueller Missbrauch an Kindern [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://deximed.de/home/klinische-themen/kinder-und-jugendpsychiatrie/patienteninformation/socialpaediatric/sexual-abuse-an-kindern/> [žiūrėta 2024 m. kovo 3 d.]
- 4.12.** NK-StGB/Papathanasiou StGB § 176 Rn 38-47 (2023) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FKinNeuPaeKoStGB_6%2FStGB%2Fcontent%2FKinNeuPaeKoStGB%2EStGB%2Ep176%2EgIc%2Ehtm [žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.]
- 4.13.** NK-StGB/Papathanasiou StGB § 176a Rn. 8-11 (2023) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FKinNeuPaeKoStGB_6%2FStGB%2Fcontent%2FKinNeuPaeKoStGB.StGB.p176a.gIb.gII.gI2.htm [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.]
- 4.14.** NK-StGB/Papathanasiou StGB § 176a Rn. 12-15 (2023) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FKinNeuPaeKoStGB_6%2FStGB%2Fcontent%2FKinNeuPaeKoStGB%2EStGB%2Ep176a%2EgIb%2EgII%2EgI3%2Ehtm [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.]
- 4.15.** BeckOK StGB/Ziegler StGB § 176 Rn. 32, 33 (2024) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOKStGB_60%2FSTGB%2Fcontent%2FBECKOKSTGB%2eSTGB%2ep176%2egI%2egII%2egI1%2ehtm [žiūrėta 2024 m. balandžio 14 d.]

- 4.16. Biriukaitė, G. (2023). Baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą. Kursinis darbas.
- 4.17. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ataskaitos: Duomenys apie įtariamus (kaltinamus) ir nukentėjusius asmenis Lietuvos Respublikoje (Forma_1G-A) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1?year=2022&period=1-10&group=163&fbclid=IwAR1IAZAVZsicwCfIVxuTerSAYQWIrsuL9LCIZJO7by-7ujFv4Mu60ZoRFCE> [žiūrėta 2024 m. kovo 9 d.]
- 4.18. Biržietis, D. (2024a). Teismas toliau nagrinės Bartoševičiaus bylą, apklaus tėvus ir liudytojus [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2213248/teismas-toliau-nagrines-bartoseviciaus-byla-apklaus-tevus-ir-liudytojus> [žiūrėta 2024 m. balandžio 17 d.]
- 4.19. Biržietis, D. (2024b). Jakščio paauglių tvirkinimo byla atidėta, jis kaltės nepripažino [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2250610/teismas-imsis-trecios-jakscio-bylos-del-galimo-paaugliu-tvirkinimo> [žiūrėta 2024 m. balandžio 17 d.]
- 4.20. Girčė, V. (2024). Bene 50-ies paauglių tvirkinimu įtariamasis vyras kaltas nesijaučia: „Visi patys mane susirado“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/bene-50-ies-paaugliu-tvirkinimu-itariamasis-vyras-kaltas-nesijaucia-visi-patys-mane-susirado-n1329047> [žiūrėta 2024 m. balandžio 17 d.]

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

- 1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 117-4239.
- 1.2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2023 m. spalio 4 d. nutarimas. *TAR*, 19560.

2. Bendros kompetencijos teismų praktika:

- 2.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 1998 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216;

- 2.2. Kauno miesto apylinkės teismo 2002 m. gruodžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 416/2003;
- 2.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49;
- 2.4. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-448-278/2010;
- 2.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-582/2010;
- 2.6. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. vasario 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-33-81/2012;
- 2.7. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158/2012;
- 2.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-649/2012;
- 2.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153/2013;
- 2.10. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-147-397/2013;
- 2.11. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-41-174/2014;
- 2.12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-87/2014;
- 2.13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-356/2014;
- 2.14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-379/2014;
- 2.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-600-507/2015;
- 2.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016;

- 2.17.** Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-332/2017;
- 2.18.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-697/2018;
- 2.19.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-184-895/2018;
- 2.20.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-149-489/2018;
- 2.21.** Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2019 m. sausio 18 d. nuosprendis Nr. 1-17-298/2019;
- 2.22.** Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-82-581/2019;
- 2.23.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 21 d. Teismų praktikos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo apžvalga Nr. AB-49-1;
- 2.24.** Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-122-307/2020;
- 2.25.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-125-788/2020;
- 2.26.** Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-188-870/2020;
- 2.27.** Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2021 m. sausio 28 d. nuosprendis Nr. 1-170-834/2021;
- 2.28.** Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2021 m. gegužės 17 d. įsakymas Nr. e1-600-649/2021;
- 2.29.** Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-86-318/2023;
- 2.30.** Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1A-226-626/2022;
- 2.31.** Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-28-616/2023;

- 2.32.** Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-39-309/2023;
- 2.33.** Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. kovo 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-88-843/2023;
- 2.34.** Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-478/2023;
- 2.35.** Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. liepos 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-263-658/2023;
- 2.36.** Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-257-468/2023;
- 2.37.** Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1A-332-627/2023;
- 2.38.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-495/2024;
- 2.39.** Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-94-908/2024;
- 2.40.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4-594/2024;
- 2.41.** Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. vasario 19 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-13-478/2024;
- 2.42.** Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. kovo 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-108-1049/2024.

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą

Gabrielė Biriukaitė

Šiame magistro darbe yra analizuojamas baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimą mechanizmas bei praktinis jo taikymas Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Pagrindinis darbo tikslas – remiantis baudžiamosios teisės mokslu, teismų praktika, nacionaline ir užsienio valstybių įstatymų leidyba, išanalizuoti baudžiamąją atsakomybę už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą ir pateikti jos reglamentavimo tobulinimo galimybes.

Darbe nagrinėjama baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą raida bei užsienio valstybių įstatymų leidybos patirtis šioje srityje, analizuojami BK 153 str. sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, padedantys atriboti šią nusikalstamą veiką nuo kitų nusikalstamų veikų, vertinamos už jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą skiriamos bausmės ir jų taikymo praktikoje problematika. Atlikta literatūros ir teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad užsienio valstybėse tvirkinamieji veiksmai yra suvokiami siauriau, lyginant su Lietuvoje vyraujančiu teisiniu reguliavimu, pagal kurį tvirkinimas apima tiek fizinio, tiek intelektualinio pobūdžio tvirkinamuosius veiksmus. Atsižvelgiant į tai, kad intelektualinio tvirkinimo veiksmai savo įtaka asmens psichologiniam ir fiziniam vystymuisi yra mažiau pavojingi, nei fizinio tvirkinimo veiksmai, susiję su nukentėjusio asmens apnuoginimu, lytinių organų lietimui, glostymu, bučiavimu, jaunesnio negu 16 metų asmens įtraukimu į seksualinio pobūdžio veiksmų atlikimą tarp savęs ir pan., Lietuvos įstatymų leidėjui būtų tikslinga apsvarstyti fizinio tvirkinimo veiksmų atribojimą nuo intelektualinio tvirkinimo veiksmų.

Magistro darbe atskleista tvirkinimo veiksmų samprata ir baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimą praktinio taikymo problematika bei galimi jos sprendimo būdai.

SUMMARY

Criminal liability for sexual molestation of a person under the age of 16

Gabrielė Biriukaitė

This Master's thesis analyzes the mechanism of criminal liability for sexual molestation of a person under the age of 16 and its practical application in the practice of Lithuanian and foreign courts. The main aim of the Master's thesis is to analyse the criminal liability for sexual molestation of a person under the age of 16 and to present possibilities for improving its regulation on the basis of criminal law science, case law, national and foreign legislation.

The work examines the development of criminal liability for the defilement of a person under the age of 16 and the experience of foreign legislation in this area, analyses *actus reus* and *mens rea* of composition of Article 153 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, which help to distinguish this crime from other criminal offences, assesses the penalties imposed for the sexual molestation of a person under the age of 16 and the problems of their practical application. The analysis of literature and court practice allows us to state that foreign countries have a narrower understanding of sexual molestation than Lithuania, according to which sexual molestation includes both physical and intellectual molestation. Taking into account the fact that acts of intellectual defilement are less dangerous in terms of their impact on the psychological and physical development of a person than acts of physical defilement involving the exposure of the victim, the touching, fondling, kissing, the involvement of a person under the age of 16 in the performance of acts of a sexual nature between oneself and another person etc., it would be appropriate for the Lithuanian legislator to consider the separation of acts of physical defilement from acts of intellectual defilement.

The Master's thesis reveals the concept of acts of sexual molestation and the problem of the practical application of criminal liability for sexual molestation of a person under 16 years of age and possible ways of solving it.